

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

”De räknas inte som svenskar i mina ögon”

En studie av attityder till islam och muslimer hos elever på gymnasiets
yrkesförberedande linjer med ett intersektionellt perspektiv

”De räknas inte som svenskar i mina ögon”

A study about the attitudes towards Islam and Muslims among students in the Swedish
gymnasiums practical programs with an intersectional perspective

Frida Ragnarsson

Termin: Höstterminen 2012

Kurs: RKT 140

Nivå: Examensarbete för kandidatexamen

Handledare: Göran Larsson & Signild Risenfors

Abstract

Denna uppsats strävar mot att fördjupa förståelsen av intolerans mot personer med muslimsk religiös och/eller kulturell tillhörighet eller bakgrund. Uppsatsen har intolerans och islamofobi som centrala begrepp och utgår från frågeställningen: Hur talar tolv elever i årskurs tre på yrkesförberedande program i mindre orter och landsbygden om islam och muslimer? Undersökningen är gjord i en landsbygdskommun i södra Sverige där totalt tolv elever från industri, el och fordonsprogrammet deltagit i två separata fokusgruppsintervjuer. I uppsatsen används en intersektionell analys för att se hur eleverna placerar sig själva och muslimer i förhållande till varandra och samhället. Uppsatsen innehåller också en jämförelse mellan islamofobi på landsbygd och i stadsmiljö. Resultatet visar att eleverna saknar grundläggande kunskap kring islam och om muslimskt religiöst liv och de intervjuade eleverna tenderar ständigt att kalla alla invandrare för muslimer. Vidare anser eleverna att det finns stor problematik kring muslimer i Sverige och att muslimer förändrat Sverige i en negativ riktning. Resultatet visar hur islamofobi tar sig i uttryck i den svenska gymnasieskolan och är särskilt aktuellt då man vill se och arbeta med islamofobi i de svenska skolorna.

Nyckelord; islamofobi, muslimer, intolerans, landsbygd, gymnasieskola, fokusgrupper

Abstract

This essay aims to broaden the understanding of intolerance towards people with religious and/or cultural Islamic association or background. This thesis has intolerance and Islamophobia as central components and starts with the question: In what manner do twelve pupils talk about Islam and Muslims in their third year of the vocational program, in small towns and in the countryside? The survey took place in the south of Sweden in a rural municipality where a total of twelve students from the industrial, electricity and vehicle program in the Swedish gymnasiums participated in two separate focus group interviews. The essay will use an intersectional analysis to see where the students position themselves and Muslims in relation to each other and to society. The essay also contains a comparison of Islamophobia in the countryside and in the city environment. The result will show how the students lack the basic knowledge about Islam and Muslim religious life and how the interviewed students tend to refer to all immigrants as Muslims. Furthermore the students believe that there is a huge problematic with Muslims in Sweden and that Muslims have changed Sweden in a negative direction. The result will show how Islamophobia is looked upon in the Swedish gymnasiums. For those who want to see and work with Islamophobia in the Swedish schools it is especially current.

Keywords: Islamophobia, Muslims, countryside, the Swedish gymnasium, focus groups

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1. Syfte	2
1.2. Frågeställning	3
1.3. Disposition.....	3
1.4. Bakgrund	3
1.4.1. Islam i Sverige- då och nu	4
1.4.2. Vem är muslim?	4
1.4.3. 11 september 2001.....	5
1.4.4 Skolans roll.....	6
1.4.5. Samhället där undersökningen genomfördes.....	6
1.5. Metod	8
1.5.1. Samtalsintervju och Fokusgrupp	8
1.5.2. Etik	9
1.5.3. Kompletterande enkät.....	9
1.5.4. Utformningen av frågorna till gruppintervjuerna	10
1.5.5. Jag som moderator.....	10
1.5.6. Klädsel, språkbruk, lokal och dokumentation	11
1.6. Teoretisk diskussion	12
2. Tidigare forskning	17
2.1. Begreppen intolerans och islamofobi	17
2.1.1. Intolerans	17
2.1.2. Islamofobi.....	17
2.2. Tidigare arbeten kring islamofobi och intolerans.....	18
3. Resultatredovisning	21
3.1. Presentation av mig själv.....	21
3.2. Presentationer av intervjupersonerna	22
3.2.1 I intervju ett deltog:	22
3.2.2 I intervju två deltog:	22
3.3. Intervjuerna	23
3.3.1. Muslimerna söker bråk	23
3.3.2. Inga svenskar i Sverige, vi borde sätta dem inom en mur	25
3.3.3. Rasist eller nationalist?.....	28
3.3.4. Okunskap om islam	30
3.3.5. Intervjuerna som helhet	32
4. Analys.....	33

4.1. Analys av ”Muslimerna söker bråk”	33
4.2. Analys av ”Inga svenskar i Sverige, vi borde sätta dem inom en mur”	34
4.3. Analys av ”Rasist eller nationalist?”	36
4.4. Analys av ”Okunskap om islam”	38
4.5. Analys av gruppen och intervjuerna som helhet	40
5. Avslutning/Sammanfattning	43
5.1. Metodkritik	43
5.2. Hur talade eleverna kring islam och muslimer?	44
5.3. Hur skiljde sig deras tal från storstadselever?	45
5.4. Det intersektionella perspektivet	45
5.5. Skolans roll i arbetet mot islamofobi	46
Referenser/Källförteckning	47
Otryckta källor	47
Tryckta källor	48

Figurförteckning

Figur 1. Överordnad/Underordnad	13
---------------------------------------	----

1. Inledning

Den svenska skolan är en intressant plats på många sätt. Åsikter och uppfattningar som finns hos ungdomar på skolorna runt omkring i landet kommer att spegla morgondagens samhälle. Den svenska läroplanen för gymnasiet slår fast att alla individer är lika mycket värda och att de ska behandlas lika oavsett religiös tillhörighet, sexuell läggning eller etnisk bakgrund.¹ Det är därför väsentligt att se och undersöka vad skolungdomar har för åsikter och uppfattningar om olika grupper i samhället. Detta för att kunna få en bild av vilka värderingar som präglar deras tillvaro. Genom att ta reda på vilka åsikter och uppfattningar skolungdomar har kring olika grupper i samhället kan man börja jobba med att motarbeta eventuella negativa bilder som kan förekomma i skolmiljön. Jag kommer i detta arbete att undersöka hur tolv elever på yrkesförberedande gymnasieprogram på landsbygden² talar om muslimer och islam.

Den främlingsfientliga inställningen ökar i Sverige. Allt fler i Sverige väljer att rösta främlingsfientligt i våra val. Vid valet 2010 kom Sverigedemokraterna in i Sveriges riksdag, de ökade i hela landet och de flesta kommuner fick Sverigedemokrater i kommunfullmäktige. 5,7 procent valde att lägga sin röst på Sverigedemokraterna i det nationella valet. Sverigedemokraterna är ett parti med en stark invandringsfientlig historia men har under senare år valt att lägga fokus på att värna om Sverige och "det svenska". De har dock fortfarande främlingsfientliga åsikter (Orrenius; 2010: 7-10). Ett ännu större stöd fick Sverigedemokraterna i det skolval som gjordes samma år. Sverigedemokraterna blev fjärde största parti i skolvalet, hela 13 procent av Sveriges skolungdomar röstade på Sverigedemokraterna. Detta indikerar på att många ungdomar i skolorna runt omkring i landet kan ha en negativ inställning till invandrare och främmande kulturer och väljer att rösta främlingsfientligt.³ Det går dock inte att dra några slutsatser utifrån de siffror som presenterats i skolvalet huruvida skolungdomar är främlingsfientliga eller ej. Det finns inga siffror där man kan se hur seriöst skolungdomarna valde att rösta och hur pålästa de varit innan det gjorde sina val. Resultatet i skolvalet måste också sättas i perspektiv till vilka de andra partierna som

¹ "Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011" hämtad från: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705> (Besökt 20121218)

² Ingen enhetlig definition av vad landsbygd är finns men olika definitioner pekar åt samma håll. Landsbygd kategoriseras av sina långa avstånd. Avstånd mellan grannar, butiker, skolor med mera. "Vad är glesbygd/landsbygd" hämtad från: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=657901> (Besökt 20121221)

³ "Val till riksdagen- röster" hämtad från: <http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/R/rike/index.html> (Besökt 20121003)

de kunde rösta på var och vilka åsikter de stod för. Det finns dessutom en het diskussion kring om Sverigedemokraterna är ett främlingsfientligt parti eller om de är ett parti som endast är för Sverige och det ”svenska”. Sverigedemokraterna är ständigt uppe i debatter och partiet är ofta omskrivet i svensk media. Under hösten 2012 inträffar en händelse då SD-toppolitikern Erik Almqvist på en video från 2010 uttalar sig rasistiskt och nedvärderande mot människor han mött under en utekväll. Detta ledde till många diskussioner kring Sverigedemokraterna och huvuvida de är rasistiska eller ej. Almqvist fick senare lämna sin topposition inom Sverigedemokraterna.⁴ Det är ändå ett intressant resultat som framkom i skolvalet och det är något som man behöver undersöka vidare. Valet pekar på att främlingsfientliga åsikter kan vara vanliga hos ungdomar i Sverige.

1.1. Syfte

Syftet med mitt arbete är att försöka ge en bild av hur gymnasieungdomar på yrkesförberedande program på landsbygden talar om islam och muslimer i Sverige. Förutsättningarna för att komma i kontakt med muslimer i det vardagliga livet ser olika ut beroende på om man bor på landsbygden eller i en stad. Invandringen och därmed också ofta antalet muslimer, är större i städerna än på landsbygden. Den svenska landsbygden står dock inför stora förändringar på detta område, invandringen till landsbygden ökar med tiden och kommer kanske på sikt att vara lika stor.⁵

De åsikter som ungdomar på skolorna har kommer att färga morgondagens samhälle och är därför viktiga att undersöka. Genom att kartlägga hur våra ungdomar i skolorna ser på minoritetsgrupper i samhället kan vi börja förebygga negativa tendenser och intolerans mot olika folkgrupper. Flera undersökningar har gjorts tidigare inom detta område och detta arbete kan ses som kompletterande till redan befintlig forskning. Jag vill i detta arbete återge hur tolv ungdomar på yrkesförberedande program på landsbygden talar om islam och muslimer. Studien är ett kvalitativt arbete där ungdomars röster får komma till tals och ge en bild av hur talet om muslimer kan se ut i en klass på gymnasiet. Ett annat övergripande syfte är att se om

⁴ ”SD-toppens attack: ”Skit i den lilla horan””, hämtad från: <http://www.expressen.se/nyheter/sd-toppens-attack-skit-i-den-lilla-horan/> (Besökt:20121114)

”Här säger Almqvist blattelover och hora – se klippet” hämtad från;

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/har-sager-almqvist-blattelover-och-hora_7668320.svd (Besökt: 20121114)

⁵”Landsbygd och integration- ideér för att öka mångfalden på landsbygden”, hämtad från:

http://www.landsbygdsnätverket.se/download/18.7e1323431288aff3334800075/LANDSBYGD+OCH+INTEGRATION_webb.pdf (Besökt: 20130106)

”Invandrares flyttmönster”, hämtad från ;

http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0701_2008A01_BR_BE51BR0804.pdf (Besökt: 20121221)

och isåfall hur ungdomar på yrkesförberedande program på landsbygden uppfattningar kring islam och muslimer skiljer sig från ungdomar på yrkesförberedande program i städerna.

1.2. Frågeställning

Hur talar tolv elever i årskurs tre på yrkesförberedande program i mindre orter och landsbygden om islam och muslimer?

En vidare fråga är: Talar ungdomar på yrkesförberedande program om muslimer och islam på ett annat sätt än ungdomar på yrkesförberedande program i städerna, och hur skiljer sig i så fall talet?

1.3. Disposition

Detta arbete är uppdelat i fem olika kapitel. I första kapitlet läggs förutsättningar för detta arbete upp. Det innehåller bland annat problemformulering, teoretisk diskussion och metod som lägger grunden för de kommande delarna. Kapitel två redogör för tidigare forskning som gjorts inom det område uppsatsen berör. Elevernas röster kommer fram i ett tredje kapitel där det återfinns längre utdrag ur intervjuerna som genomförts. I fjärde kapitlet återfinns en analys av intervjumaterialet återkopplat till tidigare forskning samt en teoretisk diskussion. Avslutningsvis sker en sammanfattning och slutdiskussion i kapitel fem där frågeställningen kommer att besvaras. Mina internetkällor har jag i denna uppsats valt att placera i fotnoterna av estetiska skäl och för att texten ska flyta på bättre.

1.4. Bakgrund

Denna del av uppsatsen redogör för bakgrund som rör mitt arbete. Först kommer en historisk redogörelse av invandringen från länder med dominerande muslimsk bakgrund till Sverige för att sedan beskriva det samhälle och den skola där mitt arbete har utförts.

1.4.1. Islam i Sverige- då och nu

Vi människor lever i en globaliserad värld där vi har kontakt med alla världens hörn. Globalisering handlar om de processer som resulterat i att alla världens länder ingår i ett världsomfattande sociokulturellt system (Furseth & Repstad, 2005: 130). Till följd av globaliseringen och speciellt sedan andra världskriget finns det en ökad invandring till Sverige. Efterkrigstiden är på många sätt början av den moderna fasen av globaliseringen och det är lättare att förflytta sig med bil, båt och flyg. Från 1930 och framåt har det funnits en viss invandring från länder med dominerande muslimsk kulturell bakgrund som har ökat med tiden, men inte förrän på 1970- och 80-talet blev den muslimska närvaron tydlig. Det var då troende muslimer började organisera sig och efterfråga moskéer, friskolor och organisationer eftersom det var först nu som islam rota sig i Sverige. Detta främst i städerna då landsbygden alltid har legat några steg bakom i globaliseringsprocessen och antalet invandrare på den svenska landsbygden inte är lika stor. Mot slutet av 1900-talet blev islam den största minoritetsreligionen i många europeiska länder däribland Sverige. Det bor upp emot 350 000 muslimer i Sverige idag, men eftersom det inte är tillåtet för svenska myndigheter att registrera människors religionstillhörighet kan man inte få några säkra siffror på hur många muslimer det faktiskt bor i Sverige. Man vet dock att det finns en stadigt ökande muslimsk population i Sverige. Sex sjundedelar av Sveriges befolkning med muslimsk kulturell bakgrund har kommit hit eller fötts här efter 1985. Det uppskattas att en tredjedel av alla med muslimsk bakgrund i Sverige befinner sig i skolåldern eller är yngre än sju år. Islam är numera en del av Sverige och gör sig ständigt påmind. Diskussioner kring islam och muslimer är ständigt aktuella och mycket handlar om hur muslimska seder och bruk ska få ta sig uttryck i Sverige. Bland annat finns det flera diskussioner kring manlig omskärelse, religiös slakt, religiös klädsel, hedersvåld och byggandet av moskéer som ständigt är aktuella. Diskussionen kring islam finns dels som en balanserad och objektiv diskussion men det finns också en annan sida av diskussionen, den slarviga och sensationslystna. På många håll framträder bilden av muslimer som de som ockuperat och förstört Sverige och ”det svenska” (Furseth & Repstad, 2006: 230; Beverlander & Otterbeck, 2006: 8–15; Larsson, 2006: 7-8).

1.4.2. Vem är muslim?

Att vara muslim kan innebära många olika saker. Kanske att man kommer från ett land med muslimsk tradition eller att man är religiöst praktiserande. Detta ställer ofta till det när man ska samtala om muslimer eftersom det är en sådan bred grupp. Det är lätt att generalisera

människor genom att kalla olika sorters muslimer för muslimer utan att först reda ut vad man menar med det. Åke Sander, professor i religionsvetenskap vid Göteborgs universitet säger att man kan dela in muslimer i fyra olika kategorier. Den första kategorin är den *etniska* muslimen som är en person som härstammar från ett land med muslimsk majoritetsbefolkning. Den andra kategorin är den *kulturella* muslimen. En kulturell muslim är en person som är socialiserad in i en muslimsk kultur. En *religiös* muslim som är den tredje kategorin är en person som utför de religiösa plikterna. En *politisk* muslim tillhör den fjärde kategorin och anspelar på de muslimer som hävdar att islam förutom att vara en religion också är ett politiskt system. Sander påpekar att det inte är oproblematiskt att dela in muslimer i dessa olika kategorier (Sander 1997: 184–185). Man kan ur ett vetenskapligt synsätt dela in muslimer i olika kategorier men det gör ingen skillnad för hur de ses på i samhället. För många spelar det inte någon roll om en muslim utövar sin religion eller inte utan ofta dras alla muslimer över en kam. Jag kommer i denna uppsats när jag skriver ”muslimer”, för att göra det enklare för både mig och läsaren avse både de som utövar religionen islam och de som kommer från en muslimskt dominerande bakgrund.

1.4.3. 11 september 2001

Terrorattackerna som skedde den elfte september 2001 har påverkat synen på muslimer i Sverige och i hela världen. Det som skedde den elfte september har ändrat vår moderna världs historia för alltid. Den islamistiska terrorgruppen al-Qaida tog på sig dåden och många människor förknippar händelserna som skedde med terrorister och muslimer.⁶ Det var till exempel en av de första associationerna som dök upp under mina intervjutillfällen då jag bad mina informanter säga vad de tänkte på när jag sa muslimer. Det är svårt att kartlägga hur attityder gentemot muslimer ändrats sedan den elfte september 2001 då det finns dåligt med material för synen på muslimer före detta datum. Under stora delar av 1980-talet urskiljdes inte muslimer som en särskild grupp i det västerländska samhället utan de var kort sagt ”invandrare”. Detta faktum påverkade hur frågor formulerades i till exempel enkätundersökningar inom detta område. Det går ändå utläsa att det fanns negativa attityder mot muslimer från de undersökningar som gjorts före 2001 och att inställningen har förändrats negativt (Borell 2012: 20-21; Hvitfelt 1991; Fetzer 2005).

⁶ ”Al-Qaida” hämtad från: <http://www.ne.se/al-qaida> (Besökt 20121102)

1.4.4 Skolans roll

Det svenska samhället är mycket segregerat och de med svensk bakgrund och de med invandrabakgrund bor ofta i olika områden i de svenska städerna. Man handlar i butiker i sitt närområde och man jobbar på olika ställen beroende på jobb och utbildningsgrad. Då det samhället är segregerat stöter man sällan på så många utanför sitt eget närområde eller samhällsklass under dagarna. Det betyder att människor som bor i till exempel Billdal i Göteborg sällan på ett naturligt sätt stöter på människor med invandrabakgrund i sin vardag (Mattsson, 2010:31). Ett exempel på uppdelningen av svenskfödda och ickesvenskfödda i Göteborg är Hjällbo där nästan 60 procent är födda utomlands och har kommit till Sverige som flyktingar. De som är andra generationens invandrare är då inte inräknade i dessa procent och en siffra på 90 procent har nämnts då man räknar in både första och andra generationens invandrare.⁷ Detta kan jämföras med Billdal som knappt har sju procent som är födda utomlands. Detta exempel visar att det råder stora skillnader mellan var utlandsfödda och svenskfödda bor i Sverige. Kontakt mellan muslimer, som många gånger har en invandrabakgrund och svenskar med etnisk svensk bakgrund blir därför ofta onaturlig och det finns få platser där svenskar och muslimer på ett naturligt sätt får kontakt med varandra.

En av de platser där muslimer och icke-muslimer träffas på ett naturligt sätt är i skolan. Skolan är fortfarande segregerad då man ofta går i skolan i sitt närområde men när man sedan väljer till gymnasiet blir det mindre segregerat när man själv väljer i vilken skola man vill ansöka till. Skolan har en jätteviktig roll i förhållandet mellan muslimer och icke-muslimer. Det är en naturlig mötesplats där de kan träffas och lära känna varandra och förstå varandras kultur och religion. Undervisningen i skolan har också en viktig roll i förståelsen mellan olika religioner. Skolundervisningen är en av de största källorna till vår kunskap om andra religioner och kulturer. Därför är det viktigt att skolan ger en bild av religion där alla religioner framställs på ett liknande sätt (Larsson, 2006: 35-39).

1.4.5. Samhället där undersökningen genomfördes

Jag har utfört min undersökning i en svensk småstad/tätort i södra Sverige. Kommunen där gymnasieskolan ligger har ett invånartal runt 20 000 varav cirka hälften av invånarna bor på landsbygden eller mindre orter i kommunen. Kommunen har en lång jordbrukartradition och centerpartiet har mycket stort stöd procentuellt sett mot vad övriga riket har i genomsnitt.

⁷ Hämtad från: <http://www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf> (Besökt 20121105)

Runt 60 procent av gymnasieungdomarna i kommunen väljer att gå på gymnasiet i centralorten, de övriga 40 procenten väljer att pendla till närliggande kommuner och deras gymnasieskolor eftersom inte alla gymnasieprogram ges på gymnasiet i kommunen. Kommunen är en typisk landsbygdskommun med många industrisamhällen och jordbruk. Jag anser därför att skolan kan fungera väl för att ge en bild av hur ungdomar på landsbygden i gymnasieåldern kan se på islam och på muslimer.⁸

Jag har valt att anonymisera orten i mitt arbete för att kunna behålla mina informanter anonyma. Eftersom orten är liten och det är så få som går mina informanternas gymnasielinjer hade det varit enkelt att söka upp dem om ortens namn skrivits ut. Under intervjuernas gång kommer det upp att det under föregående år har förekommit stora gängbråk i kommunen där ”invandrargång” varit inblandade som eleverna själva väljer att beskriva det. Jag kollade upp detta genom att söka i lokaltidningens artikelarkiv och fann flertalet artiklar om dessa händelser. Det hela hade startat på en fest då någon slått sönder en bilruta. Detta var bara starten och några dagar senare hade det uppkommit stora bråk på den aktuella gymnasieskolan men bråket hade kunnat avstyra av skolans personal. Det hade fortfarande varit tryckt stämning och på eftermiddagen hade bråket sedan brust ut igen på parkeringen utanför en livsmedelsaffär och polis hade varit tvungna att gripa in. En man hade gripits eftersom han varit beväpnad med kniv. Det visade sig under intervjun att flertalet av informanterna hade direkt eller indirekt koppling till dessa gängbråk som ägt rum. Detta har kanske lett till en ökad spänd stämning mellan svenskfödda och ickesvenskfödda och det kan vara viktigt att bära med sig och reflektera över i läsningen av denna uppsats.

Landsbygden karaktäriseras av långa avstånd. I landsbygdsmiljö är avstånden långa mellan affärer, grannar och byar. Kommunen där jag genomfört mina intervjuer har de senaste åren fått en ökad inflyttning av människor med utländsk bakgrund och står inför stora förändringar inom olika områden. Kommunen behöver nu ta tag i de frågor som större städer fått ta i tu med för 30- 40 år sedan då invandringen började öka kraftigt till städerna. Detta är en

⁸ Informationen om kommunen har jag hämtat från kommunens hemsida, gymnasiets hemsida samt från den aktuella kommunens lokaltidning.

situation som många landsbygdskommuner nu står inför då globaliseringsprocesser generellt ligger efter på landsbygden.⁹

1.5. Metod

Jag kommer här nedan redogöra för hur jag samlat in mitt material och vilka etiska aspekter jag tagit hänsyn till. Jag kommer också att redogöra för hur jag konstruerat mina frågor till intervjutillfällena.

1.5.1. Samtalsintervju och Fokusgrupp

Det finns i huvudsak två metoder att välja mellan då man genomför samhällsvetenskapliga arbeten, kvalitativ och kvantitativ. Kvantitativa undersökningar används för att kartlägga något, hur vanligt något är, var det finns et cetera. Enkätundersökningar är en vanlig metod för kvantitativa undersökningar. Om man istället vill komma åt en djupare förståelse av ett fenomen bör man enligt Eliasson et. al (2007) använda sig av samtalsintervjuer som är en kvalitativ metod. I en samtalsintervju finns det utrymme för samtalen att ta oväntade vändningar och att dyka djupare in på intressanta områden. För att styra intervjun så lite som möjligt och låta eleverna tala om det som de tycker är viktigt och intressant har jag valt att använda mig av en form av samtalsintervjuer som kallas för fokusgrupp.

Fokusgrupper inkluderar flera gruppmedlemmar som intervjuas tillsammans. Eliasson et. al (2007) skriver att fokusgrupper är användbart när man också vill studera det sociala samspelet i en grupp. En av fördelarna med fokusgrupper är att intervjuaren eller som det också kallas gällande fokusgrupper – moderatorn inte är lika styrande i intervjun som under enskilda intervjuer. Fokusgrupper ses också vara extra bra när särskilt känsliga ämnen ska diskuteras eftersom gruppmedlemmarna kan finna stöd hos varandra och därför på ett annat sätt öppna sig och tala om vad de tycker och känner. I en enskild intervju kan det uppfattas som en utsatt situation att tala om känsliga ämnen eftersom man ensam sitter i ett rum tillsammans med intervjuaren och kanske därför håller inne på intressanta åsikter och tankegångar. Något man däremot bör tänka på är att i en fokusgruppsintervju kan intervjuaren inte försäkra sig om tystnadsplikten. Intervjuaren själv kan försäkra gruppmedlemmarna om att hon eller han inte kommer att sprida informationen vidare, men kan däremot inte lova att gruppmedlemmarna

⁹ Landsbygd och integration- ideér för att öka mångfalden på landsbygden”, hämtad från:
http://www.landsbygdsnätverket.se/download/18.7e1323431288aff3334800075/LANDSBYGD+OCH+INTEGRATION_webb.pdf (Besökt: 20130106)

själva sprider vidare vad de andra sagt (Eliasson et. al, 2007: 361-364). En annan positiv aspekt med fokusgrupper är att jag har möjlighet att intervjua fler personer mot vad jag hade hunnit med vid enskilda intervjuer. Jag hann med att intervjua tolv elever i två skilda fokusgrupper under deras religionslektion. Ju fler man hinner intervjua desto mer kan man upptäcka och fastställa generella tankar som finns.

1.5.2. Etik

När jag kom till elevernas lektion för att genomföra intervjuerna informerade jag dem först om några punkter som Trost (2010: 126) anser är viktiga att få höra innan man blir intervjuad. Punkterna rör bland annat informanternas anonymitet i arbetet och att det är frivilligt att delta i intervjun. Det är viktigt för personerna som ska delta i intervjun att de är medvetna om vad det är för arbete som ska genomföras för att därefter kunna ta ställning till om de vill delta eller ej. Att delta i en intervju ska vara frivilligt och inte påtvingat. Detta kan vara extra viktigt då mitt arbete utförts i skolan då elever kanske ofta tänker att det är ett krav att delta då jag kom till dem under skoltid för att genomföra intervjuerna. Jag berättade därför om intervjun, hur den skulle genomföras och hur materialet skulle användas innan jag genomförde mina intervjuer.

1.5.3. Kompletterande enkät

Jag har i min undersökning valt att innan intervjuens början dela ut en enkät (återfinns i bilaga två) eftersom min tid var knapp. I enkäten ställer jag frågor rörande namn, ålder, gymnasieprogram, var personen bor och vad dennes föräldrar arbetar med och vad föräldrarna har för utbildning. Ulf Sparredal gjorde 2010 ett liknande arbete men kring attityder till muslimer och islam i Göteborg. Han frågar i sitt arbete dessa frågor i början av sina intervjuer som uppvärmningsfrågor. Jag valde istället att göra en enkät av dessa eftersom jag ansåg att jag skulle få mer tid till de verkligt intressanta frågorna under själva intervjutillfället, eftersom jag endast hade en lektion på mig att genomföra intervjuerna.

1.5.4. Utformningen av frågorna till gruppintervjuerna

Med mig in i intervjuerna hade jag en intervjuguide som stöd under intervjun (återfinns i bilaga ett). Intervjuguiden har jag själv konstruerat men med Ulf Sparredals intervjuguide som utgångspunkt. Sparredal gjorde ett liknande arbete 2010 om attityder mot islam och muslimer på transportprogrammet i Göteborg. Ett av syftena med denna uppsats är att se om det finns någon märkbar skillnad mellan landsbygdsungdomar och storstadsungdomars syn på islam. För att kunna jämföra svaren mellan Sparredals och denna uppsats elever är det en fördel att ställa liknande frågor.

Intervjuguiden för detta arbete var utformad på följande sätt; som inledning började jag med några öppningsfrågor som var mer allmänna, om dem själva och hur de upplever sin egen tillvaro. I boken *Focus Groups. A Practical Guide for Applied Research* skriver Richard Kreuger och Mary Anne Casey (2000) hur man bör lägga upp frågorna i en fokusgruppsintervju. De skriver att öppningsfrågorna i början av intervjun är viktiga på så sätt att de hjälper till att skapa förtroende i gruppen och för att bryta isen. Jag ställde frågor om vad de gjorde utanför skolan och hur de upplevde orten de bor i. Efter dessa frågor ställde jag mer allmänna diskussionsfrågor till exempel: Vad tänker ni på när jag säger muslimer och Vem är muslim? För att sedan övergå till frågor om deras egna relationer till muslimer. Sist ställde jag några avslutande frågor kring deras syn på muslimers värderingar om kvinnor, jämställdhet, utbildning, manligt och kvinnligt och muslimers syn på sexualitet och sex. Mina intervjuer följde inte strikt intervjuguiden utan som moderator för gruppintervjuerna lät jag eleverna ta upp frågorna i den ordning som de själva tog upp dem. När de talat klart om ett ämne eller fråga introducerade jag en ny för dem att samtala om. Som ledare i en fokusgrupp ska moderatören snarare bara styra samtalet än föra en klassisk fråga-svar intervju. Moderatorns roll i en fokusgrupp är bland annat att skapa en bekväm atmosfär för diskussionen, hålla intervjun till ämnet och se till att det inte förekommer några hot (Denscombe, 2009: 237-239).

1.5.5. Jag som moderator

Jag kan inte förbise att det troligtvis hade en viss inverkan på utgången av intervjuerna vem jag som person är. Jag är en tjej endast några år äldre än eleverna själva och det påverkar sannolikt utgången. I Jan Trosts bok *Kvalitativa intervjuer* (2010) skriver han att det både kan finnas för- och nackdelar med samkönade samt olikkönade intervjuer. Han säger att i vissa

fall bör det var samkönade intervjuer till exempel bör en kvinna intervjua en kvinna när det exempelvis rör sig om mäns våldtäkt av kvinnor. Detta är dock inte ett sådant känsligt fall så anser att det fungerade utmärkt att jag som kvinna genomförde intervjuer med män. Trost anser att det till och med kan vara en fördel att en kvinna intervjuar män. Som kvinna kan jag ställa frågor som skulle kunna tolkas som "dumma" om de ställdes av en man. Med samkönade intervjuade och intervjuare finns risken att man tar allt för mycket för givet. Ett exempel på en sådan fråga skulle kunna vara att jag frågade dem vad som var manligt med muslimer, om jag själv hade varit man hade de kanske kunnat tänka att jag borde veta det själv (Trost, 2010: 66).

1.5.6. Klädsel, språkbruk, lokal och dokumentation

Enligt Trost (2010) bör man överväga sin klädsel då man ska genomföra intervjuer. Klädseln kan påverka intervjupersonerna på olika vis. Om jag hade dykt upp i en mycket proper klädsel skulle jag kunna uppfattas som en viktig person som ville positionera mig över dem. Även en allt för slapp klädsel eller ovårdad klädsel hade kunnat ge ett negativt intryck. Då kanske jag istället hade upplevts som oseriös och oengagerad. Istället ska man som Trost uttrycker det ha en hel och ren klädsel som inte sticker ut (Trost, 2010: 77). Jag valde därför att tänka efter en gång extra innan jag valde kläder för tillfället.

Trost (2010) nämner också att det är viktigt att tänka över sitt språk innan ett intervjutillfälle. Svordomar kan uppfattas som stötande och som en språkförbistring och bör därför helt uteslutas även om respondenterna använder sig av ett sådant språk. Det är också viktigt att vara sig själv under intervjun och använda sig av sitt eget ordförråd och inte iscensätta ett språk som man till vardags använder. Om jag hade försökt tala med eleverna med deras uttryck och språkbruk under intervjuerna hade jag kanske uppfattats som löjlig och oseriös. Innan man genomför en intervju är det viktigt att tänka över lokalen där den ska genomföras. Jag hade bett läraren boka ett klassrum i förväg där jag kunde genomföra mina intervjuer. Jag fick tillgång till klassrummet under några timmar och kunde förbereda mig där en stund innan lektionen började. Innan intervjuerna började förklarade jag för eleverna att samtalen skulle spelas in men att det bara skulle användas i forskningssyfte och inte spridas vidare. Under intervjutillfällena använde jag mig av en diktafon för att dokumentera samtalen.

1.6. Teoretisk diskussion

I denna uppsats kommer en så kallad intersektionell analys att användas för att analysera det insamlade materialet. Intersektionalitet kan beskrivas som en grupp av olika sociologiska teorier som i korta drag går ut på att studera hur olika former av maktordningar bildas och samverkar i samhället och hur olika grupper bildas. En intersektionell analys ser till hur olika faktorer såsom kön, arbetsklass, etnicitet, ålder och sexuell läggning samverkar med varandra och skapar maktstrukturer och grupper (Mattsson, 2010: 17). Jag kommer här nedan att redogöra ytterligare för den intersektionella analysen.

Mattsson (2010) väljer att beskriva den intersektionella analysen som ett *perspektiv* eller en *analytisk ambition*. Hon menar att den intersektionella analysen bygger på ett flertal olika teorier som tillsammans skapar ett intersektionellt perspektiv. Ordet och innerbörden intersektionalitet kan härledas till engelskans ord för korsning eller skärningspunkt, *intersection*, som kan vara till hjälp i förståelsen av ordets och begreppets innebörd (Mattsson, 2010: 17, 89). Begreppet har under senare år fått genomslag inom samhällsvetenskapen och handlar om hur människors erfarenheter, identiteter och möjligheter har sitt ursprung i ett antal olika positioner i det sociala landskapet. En intersektionell analys är relevant då man vill studera det som sker i skärningspunkterna mellan olika former av social skiktning och när olika former av maktrelationer korsar varandra (Edling, 2010: 146 ff).

Mattsson (2010) menar att de olika kategorierna innan uppmärksammas var för sig men att den intersektionella analysen gör det möjligt att se eventuella samspel mellan dem. Det finns flera teorier kring enskilda kategorier, till exempel olika genusteorier kring genuskategorin. Problemet med sådana teorier är att till exempel kvinnor sällan är en homogen grupp utan att kvinnor består av många olika sorters kvinnogrupper. Olika kategorier är beroende av varandra och den intersektionella analysen gör det möjligt att studera hur olika kategorier samverkar och motverkar varandra. Den intersektionella analysen inriktar sig på det samspel och de beroendeförhållanden som finns mellan olika kategorier och belyser att kategorier är komplexa och varierande (Mattsson, 2010: 17-20). Sociologerna Candace West och Sarah Fenstermaker (2002) skriver i sin bok *Doing gender, doing difference: inequality, power, and institutional change* att de olika kategorierna inte kan hållas separerade från varandra utan måste ses som integrerande. De är sammanvävda med varandra men på ett sådant sätt att deras styrka kan variera från sammanhang till sammanhang. Sexuell läggning kan vara

relevant i ett sammanhang medan det i ett annat är etnicitet som står i fokus (Fenstermaker, 2002: 76).

Det har funnits många olika teorier som behandlat social skiktning, det som skiljer den intersektionella teorin från många andra är att den på förhand inte kan säga vilken kategori som är viktigast utan att det är situationsberoende. Det gäller att se hur olika skiktningmekanismer samverkar och förstärker eller motverkar varandra i olika situationer. Olika komponenter kan i olika situationer spela roll för hur makt och status skapas (Edling, 2010: 149-151).

I tabellen nedan visas motsatser som vi människor skapat oss och visar hur vi många gånger definierar oss i förhållande till varandra. Vit hudfärg definieras om svart hudfärg definieras. Man som kön skapas genom att det finns en motsats, kvinnan. Den visar också vad som rent generellt ger en överordnad respektive underordnad position i samhället. Dock beror detta, som den intersektionella analysen visar, att det är beroende av situation och konstruktion vad som är överordnat eller underordnat (Mattsson, 2010: 81).

Figur 1.Underordnad/Överordnad

Överordnad	Underordnad
Man	Kvinna
Medelklass	Arbetar/underklass
Heterosexuell	Annan sexualitet
Vit	Svart
Västerländsk	Österländsk
Kultur	Natur

Källa: Mattsson, 2010: 81

I vårt moderna samhälle kategoriseras människor efter bland annat dessa kategorier för att skapa oss ett vi och ett dem. Genom de maktförhållanden vi haft i världen har det också utkristalliserats vad vi anser vara överordnat och underordnat. Det som är överordnat ger makt. Desto fler av de överordnade kvalitéerna du har, desto större är chansen att du har en överordnad position i samhället. Dock är det få människor som helt går in i den överordnade eller underordnade spalten i tabellen, de flesta av oss har kvalitéer från både de överordnade

och överordnade kategorierna. Det är i dessa skärningspunkter som studien i hur makt skapas är särskilt intressant och där det intersektionella perspektivet blir relevant (Mattsson, 2010: 80-82). Vilka kategorier som är överordnade respektive underordnade är situationsberoende men som de är presenterade i tabellen ovan är oftast gällande. Hur skapar vi maktstrukturer då vi har egenskaper ur båda kategorierna? Vilka kategorier låter vi gå före de andra när människor har egenskaper ur båda spalter då vi skapar maktpositioner i förhållande till varandra? Hur förhåller sig människor till dessa kategorier? Det är bland annat detta som intersektionell analys berör, försöker kartlägga och beskriva.

Kategorierna etnicitet, klass, sexuell läggning och kön kan också förklara olika former av ojämlikhet och orättvisor i samhället. I och med att vi skapar makt genom dessa kategorier så skapar vi också förtryck och orättvisor i samhället. Kategorierna samverkar och skapar i olika konstellationer högre och lägre status i vårt samhälle och många maktstrukturer i samhället bygger på dessa kategorier. Som etnisk svensk heterosexuell man i medelåldern med välbetalt jobb har du ofta hög social status medan du som ung invandrarkvinna med ett lågbetalt arbete har lägre status i samhället (Mattsson, 2010: 20). Korsningen mellan dessa olika kategorier kan också ge mer komplexa mönster om de olika dimensionerna och över- och underordning inte sammanfaller. Det finns situationer där det skapas en viss osäkerhet gällande auktoriteter. Den problematik som kvinnliga chefer kan uppleva kan förklaras med hjälp av en intersektionell analys. En kvinnlig chef bryter mot den stereotypa bilden av vem det är som har makt och status i samhället. Särskilt problematiskt kan kvinnliga chefer uppleva om de dessutom både är unga och har utländsk bakgrund (Edling 2010: 146-147).

Den intersektionella analysen är intressant och användbar på så sätt att det på förhand inte finns en bestämd grupp som är överordnad respektive underordnad utan att det skiljer sig från sammanhang till sammanhang. Ett exempel på detta kan vara då en etnisk svensk tjej söker jobb som servitris på en kinarestaurang. Rent generellt har ofta människor med annan etnisk tillhörighet än svensk en lägre stående position på den svenska arbetsmarknaden men när det kommer till en situation som denna kan det vara annorlunda. Troligtvis går en flicka med asiatiskt utseende före flickan som ser typiskt svensk ut (Edling, 2010: 159).

Den intersektionella analysen eller teoribildningen har bland annat inspirerats av postkoloniala teorier och antirasistisk feminism i USA under 1980-talet. Postkoloniala teorier

uppmärksammar hur kolonialt förtryck har förflyttats från de forna kolonierna till de koloniala staterna. Till exempel upplever många indier som flyttat till England ett förtryck som följt med från kolonialtiden. De som tidigare varit utsatta för ett förtryck i sitt eget hemland på grund av kolonialismen blir sedan utsatta för en annan sorts förtryck som invandrare i de forna kolonialmakterna. Trots att Sverige själv inte varit en kolonialmakt är vi ändå berörda av denna teori då vi räknas till de västerländska välståndsländerna som förr var kolonialmakter. Därför går samma teori att använda i Sverige och fungerar på liknande sätt i Sverige för invandrare som kommer till Sverige (Edling, 2010: 150; Loomba, 2006: 24-27). Den vita människan har genom historien försatt sig i en överordnad position från kolonialismens dagar som fortfarande färgar hur vårt samhälle ser ut. Den vita människan har gjort sig till överhuvud i världen genom att rangordna sig över de andra, de som etniskt skiljer sig från den vite. Den tekniska utvecklingen ligger långt fram i de västerländska länderna och har därför fortfarande på många sätt en överordnat ställning gentemot österländska länder. För att den vite människan ska kunna bli överordnad behöver en motpart skapas. I motsats till den vita människan hamnar de människor som inte tillhör de vita utan som bli de svarta, eller de med annat etniskt ursprung. Den mörkhyade människan blir till genom att definiera den vita människan och blir till ett ”dem” för den vita människan (Mattsson, 2010: 82-88).

Tina Mattsson (2010) är noga med att poängtera att dessa olika kategorier är någonting som vi själva skapat genom historien och att det i olika sammanhang kan se olika ut. Etnicitet är speciellt en av dessa kategorier. Etnicitet är ett svårplacerat begrepp men som oftast brukar syfta på att människor med samma kultur tillhör samma etniska grupp, vilket gör att begreppet är väldigt flytande. Det är inte samma sak att vara svensk i Sverige som det är att vara svensk i USA. Det är inte heller givet vilka som ska kategoriseras i vilka etniska grupper utan begreppet är komplext (Mattsson, 2010: 76–80). Vi lever också i ett samhälle där det inte är helt klart att vi längre ska kategoriseras som antingen män eller kvinnor. Vi har för närvarande en debatt om ”hen” och hur vi ska förhålla oss till detta begrepp.¹⁰ Dessa diskussioner är bara en början och visar på att vi lever i ett föränderligt samhälle.

Jag har i föregående avsnitt om *teoretisk diskussion* försökt redogöra för ett intersektionellt perspektiv då den kommer användas för att analysera det insamlade materialet. Den intersektionella analysen blir intressant i mitt arbete för att se hur eleverna positionerar sig i

¹⁰ Se bland annat: ”DN förbjuder hen” hämtad från: <http://www.svt.se/kultur/dn-forbjuder-hen> (Besökt 20121121)

förhållande till muslimer. Det intersektionella perspektivet blir också relevant för att se hur de väljer att placera muslimer i samhällhierarkin.

I detta kapitel har jag försökt sätta in dig som läsare i detta arbete genom att beskriva och redogöra för vad arbetet kommer att handla om. Jag har också redogjort för uppsatsens syfte och vilken frågeställning som är central. I detta avsnitt har också redogjorts för vilken metod som använts och vilken teoretisk utgångspunkt uppsatsen kommer att använda sig av.

2. Tidigare forskning

Ett flertal arbeten kring synen på islam och muslimer i skolan har gjorts tidigare och jag kommer här nedan redogöra för ett antal av dem. De arbeten som kommer att redogöras för är av både kvalitativ och kvantitativ sort.

2.1. Begreppen intolerans och islamofobi

Denna uppsats kommer använda intolerans och islamofobi som centrala begrepp. Begreppen kommer därför redas ut i följande stycken så att läsaren är insatt i vad som menas med dem då de åtskilliga gånger kommer att nämnas i denna uppsats.

2.1.1. Intolerans

Intolerans är ett begrepp många är väl bekanta med, det dyker med jämna mellanrum upp i vår vardag. Intolerans är centralt i denna uppsats då attityder mot islam och muslimer ofta bygger på hur intolerant man är gentemot muslimer och andra grupper i samhället. *Forum för levande historia* som på uppdrag av Brottsförebyggande rådet jobbat med *Intoleransrapporten* (2004) och *Den mångtydiga intoleransen* (2010) har på sin hemsida definierat vad intolerans är:¹¹

Att vara intolerant är att inte respektera och acceptera mänskliga olikheter. Att ha och kanske uttrycka negativa uppfattningar om människor som till exempel har en annan etnisk tillhörighet, en annan religion eller en annan sexuell läggning än man själv. Ibland riktar sig intoleransen mer tydligt mot en specifik grupp och blir till antisemitism, antiziganism, islamofobi eller homofobi.

Att vara intolerant kan i korthet sammanfattas med att ha svårt att acceptera andra grupper än ens egen.

2.1.2. Islamofobi

Islamofobi är ett relativt nytt begrepp både i Sverige och i världen och inte lika vanligt förekommande som intolerans. Begreppet är omdiskuterat och ingen total enighet råder över dess innebörd (Borell, 2012: 15-16). Islamofobi har på kort tid blivit en nyckelterm i samhället och återkommer ofta i media, forskningsrapporter, policydokument, antirasistisk

¹¹ "Intolerans" hämtad från: <http://www.levandehistoria.se/intolerans> (Besökt 20120929)

aktivism och politisk retorik. Uttrycket har funnits under en längre tid men har under årens gång blivit ett alltmer accepterat uttryck. Utrycket har framförallt använts oftare sedan den 11 september och terrorattackerna i USA. Den snabba spridningen av termen islamofobi visar att det finns ett behov av att benämna och synliggöra något som uppfattas som närvarande i samhället. Islamofobi handlar om stereotypa skildringar av islam och fördomar om muslimer. Islamofobi följer en liknande logik som homofoba, antisemitiska och rasistiska attityder. Många forskare har försökt definiera vad islamofobi är för något och en viss ovisshet råder kring begreppet. Den övergripande uppfattningen är dock att det handlar om negativa inställningar till islam och de olika definitionerna pekar åt samma håll (Beverlander & Otterbeck, 2006: 20-24). Islamofobi kan kort säga vara intolerans som är riktat mot islam och muslimer. Begreppet används allt mer flitigt och kommer troligtvis inom en snar framtid vara ett lika vanligt begrepp som homofobi och antisemitism.

2.2. Tidigare arbeten kring islamofobi och intolerans

Flertalet arbeten har gjorts kring förekomsten av islamofobi och intolerans i skolorna. Jag kommer här nedan redogöra för det genomgående resultat av arbeten som gjorts kring detta område baserat på arbetena *Kränkningar i skolan- förekomst, former och sammanhang* (Osbeck et al, 2003), *Intoleransrapporten* (Ring et al, 2004), *Islamofobi* (Beverlander et al, 2006) *Den mångtydiga intoleransen* (Löwander, 2010) och *På tal om muslimer* (Sparredal, 2010)

Samtliga arbeten pekar i stort sett åt samma håll, förekomsten av intoleranta och islamofobiska åsikter är vanliga. I Sveriges skolor är det en större risk att elever med utländsk bakgrund utsättas för kränkningar än andra elever. Av undersökningarna har man kunnat se att de som har islamofobiska åsikter ofta har negativ inställning även till andra folkgrupper i samhället, exempelvis homosexuella och/eller judar. Av resultaten av undersökningarna kan man också finna ett mönster i vilka som är mer intoleranta än andra. Faktorer såsom kön, social status och val av gymnasieprogram spelar roll för hur intolerant man är. Intolerant inställning hos ungdomar har visat sig vara förknippat med:

- Män
- Låg social klass och låg utbildning hos föräldrarna
- Vissa individuella och känslomässiga faktorer som aggressivitet, bristande empati och rastlöshet
- Dålig skolanpassning och dåliga skolpresentationer
- Vissa typer av problematiska familjeförhållanden. Till exempel att föräldrar inte är medvetna om ungdomens umgängesvanor
- Stereotypa genusnormer
- Känslor av att på vissa plan vara utanför samhället
- Umgås med samma umgängeskrets, intoleransen var större om umgängeskretsen i genomsnitt var äldre än ungdomen själv
- Dricka rikligt med alkohol
- Komma från mindre samhällen

Då man undersökt islamofobiska tendenser på skolor specifikt kunde man se ytterligare faktorer som visade hur tolerant/intolerant man var (Beverlander & Otterbeck, 2006).

- Ungdomar med religiös tillhörighet är mer toleranta än de utan
- Ungdomar som går yrkesförberedande program på gymnasiet är mer intoleranta än de på studieförberedande program
- Ungdomar som har annan etnisk bakgrund än svensk tenderar att vara mer toleranta

Intoleransrapporten (2004) och *Den mångtydiga intoleransen* (2010) bygger på samma enkätfrågor som ställts till elever i svenska skolor med sex års mellanrum och är därför jämförbara. Undersökningarna har visat att intoleransen mot muslimer ökat under de sex åren medan inställningen till homosexuella blivit mer positiv.

Sammanfattningsvis är förekomsten av negativa åsikter kring islam och muslimer ett utspritt problem som förekommer hos många olika grupper i skolorna. Det finns dock vissa grupper där intolerans är mer vanligt förekommande än hos andra grupper. Sparredal (2010) utförde en kvalitativ undersökning på en gymnasieskola i Göteborg där han genomförde gruppintervjuer på transportprogrammet. De elever som deltog i intervjun ska enligt tidigare forskning vara en grupp där negativ syn på muslimer och islam är vanlig vilket hans arbete

också bekräftade. Många av eleverna han intervjuade hade negativ syn på islam och muslimer.

Den tidigare forskningen ligger till grund för mitt arbetet. Genom att veta vilka grupper i samhället som generellt sett har en intolerant kunde jag redan på förhand ana vilka attityder jag skulle få möta under mina intervjutillfällen. I stort sett all forskning som gjorts förut pekar på att den grupp i samhället som mina intervjuer skulle genomföras på generellt sett skulle ha negativa åsikter kring islam och muslimer.

I detta kapitel med tidigare forskning har jag dels behandlat begreppen intolerans och islamofobi. Jag har också försökt ge läsaren en bild av arbeten som tidigare gjorts inom dessa områden för att visa vad som framkommit av dem.

3. Resultatredovisning

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för elevernas röster under intervjutillfällena. Intervjuerna kommer senare att diskuteras och analyseras i analysavsnittet. Jag kommer till stor del att låta informanternas egna röster göras hörda i detta avsnitt och längre utdrag från intervjuerna kommer att presenteras.

Eleverna har vid intervjutillfällena ännu inte haft undervisning på gymnasienivå om islam, den låg längre fram under läsåret. Eleverna har däremot läst om islam på högstadiet. Intervjuerna ägde rum under höstterminen 2012 på den aktuella skolan. På denna gymnasieskola gick elever från el, fordon och industri i samma grupp i de teoretiska ämnena då de var så få i varje klass. Samtliga elever var killar. Jag bad läraren göra upp grupper till intervjuerna efter vad hon trodde skulle bli det bästa. Under den dag intervjuerna ägde rum var de något färre elever i klassen än vad de normalt sett brukade vara. Bortfallet berodde troligtvis, enligt läraren, på att de skulle ha haft redovisning i ett annat ämne innan denna lektion. Därför trodde läraren att många elever valt att sjukanmäla sig för att slippa redovisa. Denna dag var de sammanlagt tolv elever i klassrummet och jag intervjuade dem i två grupper med sex elever i varje. Intervjuerna tog närmare 30 minuter vardera.

3.1. Presentation av mig själv

Det kan vara viktigt för läsaren att veta något om mig för att förstå vem jag är och med vilken bakgrund och förutsättningar jag gått in i detta arbete. Jag har därför bland annat valt att svara på samma frågor jag delat ut under intervjutillfällena till eleverna.

Jag är en kvinna på 23 år och läser min tredje termin med religionsvetenskapliga studier. Jag är uppvuxen på landsbygden men bor nu i västra Göteborg i en tvåfamiljsvilla med några andra studenter. Ingen av mina föräldrar har en fullständig högskoleutbildning. Min pappa är egen företagare och min mamma jobbar på förskola. Jag har under flera år både varit engagerad och deltidarbetat med olika sorters barn och ungdomsverksamheter.

3.2. Presentationer av intervjupersonerna

Jag kommer här att presentera intervjupersonerna och deras bakgrund. Jag har valt att använda fingerade namn på eleverna i detta arbete för att hålla dem så anonyma som möjligt.

3.2.1 I intervju ett deltog:

Tim 18 år, Fordonsprogrammet, bor i huvudorten i kommunen, hans föräldrar arbetar som lagerarbetare och assistent. Tims föräldrar har inte någon eftergymnasial utbildning.

Karl 18 år, Elprogrammet, bor i huvudorten i kommunen. Hans mamma har utbildat sig och arbetar som förskollärare, hans pappa har ingen eftergymnasial utbildning och jobbar som säljare.

Samuel, 18 år, Elprogrammet, bor på landsbygden utanför huvudorten. Föräldrarna har båda eftergymnasial utbildning. Samuels pappa jobbar med turism och mamman arbetar som sjuksköterska.

Linus 17 år, Elprogrammet, bor i huvudorten i kommunen. Föräldrarna har ingen eftergymnasial utbildning och de jobbar som mekaniker och med kontorsarbete.

Hannes 18 år, Elprogrammet, bor i huvudorten i kommunen. Hannes ena förälder jobbar i affär medan den andra har en egen städfirma. Ingen av föräldrarna har någon eftergymnasial utbildning.

Erik 18 år, Fordonsprogrammet, bor i huvudorten. Mamman är kökschef och pappan är vaktmästare. Ingen av föräldrarna har någon utbildning efter gymnasiet. Hans mamma har däremot tagit enstaka kurser på högskolenivå.

3.2.2 I intervju två deltog:

Max 18 år, Fordonsprogrammet, bor på landsbygden i kommunen. Ingen av Maxs föräldrar har någon eftergymnasial utbildning. Ena föräldern är för närvarande arbetslös och den andra arbetar som hovslagare.

Peter 18 år, Fordonsprogrammet. Bor på landsbygden i kommunen. Mamma arbetar som elevassistent och pappan arbetar som bilmekaniker. Peter vet inte om hans föräldrar har någon utbildning efter gymnasiet.

Joel 18 år, Elprogrammet. Joel bor på landsbygden i kommunen och hans föräldrar arbetar inom industrin och vården. En av föräldrarna har eftergymnasial utbildning.

Tobias 18 år, Elprogrammet. Bor i ett samhälle i kommunen en bit utanför huvudorten. Den ena föräldern arbetar på NCC och den andra på ett lager. Ingen av föräldrarna har någon eftergymnasial utbildning.

Tim 17 år, Industriprogrammet. Bor i ett större samhälle i kommunen utanför huvudorten. Ena förälder arbetar som assistent och den andra på en verkstad. Han vet inte om föräldrarna har någon eftergymnasial utbildning.

Fredrik 20 år, Industriprogrammet, bor på landsbygden utanför huvudorten. Fredriks föräldrar har ingen eftergymnasial utbildning. Ena föräldern arbetar på kontor och den andra är lantbrukare/egen företagare.

3.3. Intervjuerna

Jag har valt att citera intervjuerna på ett sådant sätt att de ligger så nära samtalen som möjligt. Däför har jag inte ändrat texten till korrekt svenska utan försökt transkibera intervjuerna så nära talspråk som möjligt. Jag har exempelvis valt att skriva dom istället för de eller dem för att utdragen ska bli så levande som möjligt för läsaren. Jag har valt att presentera intervjuerna med hjälp av fyra olika teman som jag anser framkom tydligt och var centrala under intervjutillfällena.

3.3.1. Muslimerna söker bråk

Vid upprepade tillfällen vid båda intervjutillfällena framkommer det att eleverna gång på gång vill benämna alla invandrare som muslimer. Vid frågan om det är så att alla muslimer är invandrare svarar de nej, men de säger att de flesta invandrare är det. De vet uppenbarligen om att alla invandrare inte är muslimer men väljer ändå gång på gång att tala om invandrare som om det vore synonymt med att vara muslim. Flertalet av de intervjuade eleverna i intervju nummer två hade varit inblandade i en rad bråk som ägt rum under det föregående året. Det hela hade enligt både lokaltidningen och eleverna själva börjat på en fest utanför huvudorten då en ruta på en bil hade blivit krossad. Enligt Joel var det ”fan tredje världskriget här i stan ett tag”. Han fortsätter att förklara händelseförloppet från början genom att berätta om vad som, enligt honom, hände på festen där rutan blivit krossad:

Utlänningarna slogs mot sig själva typ, det var en blatt... hm, utlänning som slog sönder en annan utlännings bil och så skyllde dom det på oss typ eller svenskar typ och det blev ett jävla krig och poliser överallt typ och sen så fortsatte det här i skolan typ och var massa slagsmål å sen va dom på honom [Peter] och fan storma in på IP [industriprogrammet].

Joel hävdar att de han väljer att benämna som ”utlänningarna” hade gått på dem som går industriprogrammet eftersom någon i klassen hade skrivit ett inlägg om bråket på festen på Facebook. På grund av inlägget hade ”utlänningarna” blivit arga och därför sökt upp industrieleverna på skolan. Ingen av eleverna kan dock komma ihåg vad som skrivits i inlägget de talar om. Joel säger att invandrarna sökt upp de som gått industriprogrammet på skolan eftersom hade upplevt att de var hotfulla. Joel säger att ”utlänningarna” menat att de va industrielevernas eget fel att de gått på dem då de ofta gick i grupp på skolan. ”Vi är ju sex stycken i våran klass, det är ju konstigt att vi går i grupp” säger han ironiskt. Eleverna blir upprörda över händelserna och blir uppenbart irriterade över situationen som varit. Enligt både lokaltidningen och eleverna själva hade bråket på skolan avstyrts. Bråket hade dock senare på eftermiddagen blossat upp igen på en parkering utanför en livsmedelsaffär. Joel ber då Peter berätta vidare då han varit där:

Peter Fan dom är la dumma i huvve... alltså jag vet inte, dom söker ju bråk typ
Tobias Asså dom letar ju bråk hela tiden typ... [flera röster och åsikter samtidigt]
Peter Dom vill ju bråka
Tobias ... ja dom drar till fester och drick, dom dricker inte ens på festerna utan...
Joel Dom är nyktra för att kunna slåss!
Tobias ...ja dom letar ju bråk.

Enligt lokaltidningen hade det varit ett stort bråk utanför affären och flera polispatruller hade tillkallats. En kille hade blivit gripen av polisen då han var beväpnad med kniv. Eleverna är upprörda över situationen som varit. I inledningen av intervjun ställde jag frågor såsom: Vad tänker ni på när jag säger muslimer? och Hur är muslimer? Svaren jag får då är bland annat: terrorister, jobbiga, skrikiga och bråkiga. Jag kan inte fastställa att det delvis är på grund av den föregående situationen dessa elever varit med om som de har de uppfattningar de har om muslimer. Jag kan däremot spekulera i att så kanske är fallet. Situationen som skett har i alla fall med all säkerhet inte bidragit till en ökad positiv bild av muslimer. I den första intervjun

är det inga av eleverna som går på industriprogrammet och har därför inte varit med om den instormning på gymnasiet som eleverna i intervju två talar om. Det uppkommer heller inte lika starka känslor under den intervjun kring muslimer.

3.3.2. Inga svenskar i Sverige, vi borde sätta dem inom en mur

Under intervju två kom samtalet i större utsträckning att handla om vad som är typiskt svenskt och om det finns något sådant. Eleverna är relativt eniga om vad "svenskhet" är men däremot skiljer de sig åt på så vis att vissa av dem anser att det inte längre finns något "svenskt" kvar. Eleverna anser att invandrarna har förändrat bilden av vad svenskhet är, då alla med svenskt medborgarskap räknas som svenskar i samhället.

Joel Men vi har ju inget svenskt längre ju, fira midsommar och påsk, jul det finns det är inte svenskt längre.

Tobias Varför de!?

Joel Man, man kan ju inte, dom anser ju, de går ju inte se det som svenskt

Fredrik Va? Varför!?

Joel Nämen

Tim Varför inte då?

Joel Dom dom, vi man kan ju inte vara svensk längre för så fort du har ett medborgarskap så är du ju svensk.

Max Ja

Tim Men vad då då?

Tobias Just det

Joel Men det finns ju hur många svenskar som helst då, så fort dom kommer in hit, ja medborgarskap? Ja, tack!
[Mycket åsikter och mummel från olika håll]

Joel Men dom som inte är...

Tobias Det är väl inte osvenskt att fira midsommar för det eller?

Joel Nääe men...

Tobias Vad fan snackar du om då?

Jag Finns det svenskar som inte är svenskar menar du?

Flera Ja

Tim Ja, det finns det ju!

Tobias För dom firar inte jul, haha

Flera Haha...

Joel Men jag menar att det här alltså det här du sa ju liksom att svenskheten just det finns ju inte längre

Tim Gör det ju visst!

Joel Har du ett svenskt medborgarskap... så räknas du ju som svensk... Det gör ju inte det fattar du inte de...

Tim Finns det ju för fan visst, är du cp eller?

Jag Hur tänker du?

Tim Det går väl... jag vet inte... men.. det finns väl visst svenskhet jag vet inte vad han snackar om

Det uppkommer en hätsk diskussion kring svenskhet och vad det innebär. Det råder stor oenighet hos eleverna kring om det finns någonting svenskt kvar eller inte. Vissa av eleverna menar att det är så att invandringen till Sverige påverkat det som är typiskt svenskt och att det kanske inte finns något typiskt svenskt kvar. Jag ställer då frågan vad de menar att svenskhet är:

Tobias	Att fira midsommar...
Joel	Det gäller ju inte längre för du är svensk så fort du får ett svenskt medborgarskap.
Max	Mm...
Tim	Dom dom räknas inte som svenskar i mina ögon
Joel	Nej, det var ju din egna åsikt men det är ju inte så det är..
Tim	Så är det ju visst det, det tycker alla andra utan att dom vill säga det
Joel	Jaja, det är klart jag håller med dig
Tim	Då är det så tycker jag

Det råder delade meningar om något som kan beskrivas som svenskhet existerar eller inte. Däremot verkar samtliga elever i intervju två inte inkludera invandrare eller muslimer i det som är svenskt utan ser det som någonting osvenskt och oförenligt med det svenska. Enligt eleverna finns det en viss mall man bör följa för att få räkna sig som svensk. Joel hävdar att det inte finns något svenskt kvar eftersom det ”svenska” raderats ut eftersom alla med svenskt medborgarskap är svenskar. Det betyder att olika religioner och olika kulturer nu anses vara svenskt enligt honom. Därför är den enligt Joel ”riktiga” svenskheten inte längre möjlig. De övriga eleverna i gruppen motsätter sig Joels resonemang och hävdar att det visst finns en svenskhet kvar. Det hela mynnar till sist ut i att det enligt eleverna finns svenskar som inte är svenskar. Med det menar eleverna att det finns folkgrupper i samhället som räknas som svenskar men som inte ingår i elevernas mall för att vara svensk och vad svenskhet är. Att vara svensk är inte det samma som att ha svenskt medborgarskap för dem. Tim säger till sist att ”invandrarna”, de som inte är etniska svenskar, inte räknas som svenskar i hans ögon vilket de andra håller med om. För eleverna i intervju två finns det är tät koppling mellan att vara svensk och fira traditionella högtider till exempel jul eller midsommar. Något som är intressant är vad som sägs i intervju ett då det kommer fram att Hannes inte firar jul eftersom han tillhör Jehovas vittnen. I den intervjun säger Hannes att han kan bete sig svenskt trots att han inte firar jul:

Jag- Kan man vara svensk och muslim då?
 Hannes- Ja självklart. Muslim är ju en religion och när man är e... svensk så tar man bara till sig traditionerna som finns h... lever som normal svensk, Volvo, hund och fyrbarnsfamilj.¹²
 Linus - Men en normal svensk firar ju jul ju, det gör ju inte du.
 Hannes- Nej men, normal svensk där har vi ju att man är kristen, den normale svensken är ju kristen...
 Linus- Men du sa ju traditioner och sånt
 Hannes- Ja men sen kom jag på att jag sa fel... jag kan ju uppföra mig som en normal svensk, trots att jag inte är kristen...

Att vara svensk verkade för eleverna handla om hur man uppför sig och vilka traditioner man brukar snarare än vilken nationalitet man har. Intervju två tenderar ständigt att handla om skillnaden mellan svenskar och muslimer/invandrare och de problem eleverna anser att muslimer innebär för det svenska samhället. Vi talade om hur placeringen av nyanlända flyktingar och invandrare i Sverige ser ut. Flera i gruppen uttalade sig och sa att det är dåligt när man placerar många invandrare på samma ställe. ”Det blir ju bara dåligt då, se på Rosengård till exempel”, ”Dom behöver inte lära sig, för dom kan snacka med varandra ändå”, är några av rösterna som hörs. En av eleverna kommer då med ett förslag som övriga elever spinner vidare på:

Tobias Egentligen borde vi ta alla och sätta innan, inom en mur
 [skratt från flera]
 Joel Så kan dom slåss därinne sen
 Tobias Uppe i norr nånstans kan dom sitta!
 Joel Sitta där uppe och slåss
 Tobias Jag tycker det nästan, det vore asbra!
 Tim Asbra.
 Max Dom kan sitta där uppe och slåss med varandra...
 [flera småkommentarer, svårt att höra]
 Tim Man murar in dom i en mur, och så fyller man muren med cement...
 Tobias Eller fyller den med vatten...
 Max Haha fyller den med cement...
 Tobias Inom, men ingen får gå igenom! Som i såhåra Warsawa, ghettot.
 Joel Jakt på dom vore fränt!
 Tim Ja.
 Max Jakt!?
 Joel Licensjakt. Så kan man typ få skjuta 20 varje år...
 Tim En gång i månaden!

Under den här delen av andra intervjun märks gruppdynamiken tydligt. Eleverna späder på varandras åsikter och idéer. Det märks tydligt att eleverna känner varandra sedan tidigare. Det

¹² Enligt Hannes har en traditionell familj fyra barn men enligt statistik är antalet barn per familj knappt två stycken. ”Antal födda barn per kvinna 1970-2011 och prognos 2012-2060” hämtad från: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____273434.aspx (Besökt 20121207)

är en skämtsam och lättsam stämning mellan eleverna samtidigt som vissa av dem, speciellt Tim uttrycker en stark frustration över situationen som är. Eleverna tycker att det finns ett uppenbart problem med invandringen i Sverige. De upplever att det är negativt när invandrare bosätter sig tillsammans i stora grupper därför att de då inte behöver lära känna svenskar och lära sig svenska, utan kan klara sig på sitt modersmål. Linus berättar sedan om en kille som var muslim som kom till deras klass under högstadiet. Killen hade som ensam muslim kommit till deras klass. Med honom hade Linus inte upplevt några problem då han hade varit tvungen att umgås med svenskar och lära sig språket och kulturen.

3.3.3. Rasist eller nationalist?

I båda intervjuerna talar eleverna om en problematik som de upplever i att vara alltför ”svensk” eller nationalistisk. De upplever att det finns en svårighet i att uttrycka sig positivt om Sverige och det som är traditionellt svenskt, eftersom de enligt dem då är lätt att bli tagen för rasist. Under intervju ett inleder Emil:

- Emil- Alltså visst dom får la va muslimer å allting de spelar ingen roll för mig men eeeh dom får la anpassa sig efter Sveriges...
- Linus- Ja
- Samuel- Mm...
- Emil- ...såhär, till exempel som när dom kommer till Sverige ja tycker det är för jävligt att vi inte får flagga på våran nationaldag för de är rasistiskt.
- Samuel- Dom har ju redan ändrat på massa så är det ju
- Tim- Ja...
- Samuel- Det blir ju bara mer och mer annorlunda
- Emil- Hade vi gjort så i deras hemländer så hade vi blivit hängda eller nånting... ja det känns som att vi... Dom kommer till oss och vi anpassar oss efter dom. Varför kan inte dom anpassa sig efter oss när vi tar dom till vårt land? Jag tycker det är för jävligt rent ut sagt.
- Linus- Mm
- Jag- Vad är det ni tänker på som har förändrats?
- Emil- Näe men det är ju det där. Man får inte fira i kyrkan bland annat...
- Linus- Man får inte...
- Emil- ... man får inte sjunga nationalsången, dom ska ta bort nationalsången ur elitserien, man får inte flagga på flaggdan. Man får inte för detta, för de ska tydligen va rasistiskt då. Men om vi hade kommit till deras land hade inte dom få ha sina böneutrop till exempel... ja vet inte om det är muslimskt men... och sen så skulle inte dom få flagga, ha uppe sina flaggor eller så här, varför ska vi eeeh sluta göra allting bara för att dom kommer hit?

Även under intervju två glider samtalet in på samma ämne och problem tas upp:

Tim Man får ju inte ens fan ha uppe svenska flaggan eller nationalsånger, va är det för skit...

Jag Varför får man inte ha det?

Tobias Nä det är väl rasistiskt antar jag

Fredrik Dom klagar på det

Joel Du får ju inte ha det i en kyrka för det är ju emot deras religion typ.

Tim Det är väl rasistiskt va fan, jag blir förbannad

Joel Det är ju mer rasistiskt att dom säger att vi får inte va fan heter det, för att man är lite trogen sitt land, vad är de de heter national, national...

Max Patriot

Joel Patriot ja, man kan ju inte va lite liksom, det är ju rasistiskt att va lite patriot men säger du USA, hur kan dom, då borde hela jävla USA vara rasistiskt isåfall...

Tim Konstigt att man... konstigt att man hatar dom mer och mer, fan jag blir irriterad ju. Jag orkar inte prata om sånt här.

Max Jag blir ju förbannad!

Joel Det är ju liksom meningslöst att ens snacka om det för att de finns ingen inverkan, det går ju inte göra någonting...

Tim Man får ta saken i sina egna händer och skjuta skallen av dom...

Flera Haha...

Tim Plocka ut dom som myrer...

Tobias Du behöver ju inte vara så aggressiv...

Eleverna anser att ”invandrarna” bör anpassa sig mer efter Sverige och dess kultur. Många av informanterna tycker att Sverige har förändrats för mycket och har en alltför mångkulturell prägel, vilket de anse är helt eller delvis muslimernas fel. Eleverna tycker att Sverige rättar sig för mycket efter muslimerna och deras önskningar. De tycker istället att det borde vara så att muslimerna ska anpassa sig efter Sveriges seder och bruk.

Eleverna uttrycker en stark frustration över att man inte får vara, enligt dem ”svensk” längre för att ”då är man ju rasist”. De uttrycker en uppgivenhet över hur situationen ser ut i samhället. De uttrycker framförallt en uppgivenhet över att man inte får säga vad man tycker för att man då riskerar att upplevas som rasist. Några av eleverna i intervju två spelar fotboll i ett lag i en mindre ort i närheten där det på senare tid tillkommit spelare med annan etnisk bakgrund än svensk. En av eleverna talar om hur kurderna skämtar med araberna och kallar dem för ”jävla araber” och hur araberna retas tillbaka genom att kalla dem ”dumma kurder” under träningstillfällena. De elever som spelar i laget tycker att det är konstigt att de kan få kalla varandra för sådana saker. Eleverna tycker att invandrarna själva är mer rasister mot varandra än vad svenskar är mot invandrare. De menar att det för invandrare är tillåtet att uttala sig rasistiskt om varandra men att det inte är det för en med etnisk svensk bakgrund. ”Om en utav oss skulle säga så skulle vi ju fan bli polisanmälda och allting, men när dom gör det så är det okej...” säger Tim.

3.3.4. Okunskap om islam

Flertalet gånger under de båda intervjuerna framkommer det att eleverna saknar grundläggande fakta om islam. Eleverna uttalar sig gång på gång om religiösa lagar och regler de kopplar till islam, men flera gånger blir det synligt att deras kunskap är bristande. Det råder en viss förvirring hos eleverna om vad som anses vara muslimskt och vad som hör till en muslims religionsutövning. Gång på gång frågar eleverna varandra kring muslimsk praxis för att få medhåll av de andra eleverna innan de uttalar sig. På frågan om hur muslimer är svarar Linus:

Linus Det kan va dumma jävla muslimer det kan va bra muslimer
Samuel Haha
Karl Ja
Hannes Nä, men alltså man kan ju aldrig dra alla över en kant, till exempel hur är alla buddister
Linus Men, dom får e inte kaka kött och sånt va?
Samuel Näe...
[Eleverna tänker efter]

Linus ställer frågan huruvida muslimer äter kött eller inte vilket inte någon riktigt kan svara på och samtalet fortsätter utan att reflektera vidare om frågan. Även i intervju två dyker samma fundering upp:

Jag Hur uppfattar du din... systers pojkvän var det va? Är han som dom beskriver här?
Peter Nae alltså... jag tror inte han är... så seriös inom de. Eller hans föräldrar är väl muslimsk men.. jag vet inte. Jag vet inte hur han...
Fredrik Dom äter inte kött va?

Även här är det inte riktigt någon som har ett svar på frågan och frågan lämnas åt sidan och samtalet fortsätter i en annan riktning. I båda intervjuerna får samtliga elever ställas inför frågan huruvida muslimer äter kött eller inte men ingen elev har kunskap nog för att besvara frågan. I intervju ett i tidigare citerat utdrag, talar Emil om böneutrop men korrigerar sedan sig själv genom att säga att han inte vet om det är muslimskt:

Men om vi hade kommit till deras land hade inte dom få ha sina böneutrop till exempel.. ja vet inte om det är muslimskt men.. och sen så skulle inte dom få flagga, ha uppe sina flaggor eller så här, varför ska vi eeh sluta göra allting bara för att dom kommer hit?

Emil är inte säker på om böneutrop är något som tillhör islam, hans första tanke är att det gör det men sedan blir han osäker. Under inledningen i intervju två ställer jag frågan vad de tänker på när jag säger muslimer och svaret blir då:

Tobias Jobbiga... terrorister...
 Timme Haha...
 Joel Haha terrorister...
 Tobias Det gör jag faktiskt...
 Max Nä men jag tänker på såhär.. mössa
 Joel ... allmän skit
 Jag Mössa?
 Max Nä men såhär... himla burk.
 Tobias Såna lakan...
 Joel Halsband, burka, skit...

Många av eleverna associerar muslimer med burkan och slöjor men vet inte vad det kallas. De försöker förklara det som lakan eller mössor men ingen av eleverna är riktigt säkra på vad det heter. Under en annan sekvens under intervju två glider samtalet in på Mohammedkarikatyren¹³ och hur den muslimska världen reagerat på detta. Några av intervjupersonerna säger att muslimerna bara gör det värre för sig själva då de reagerar på det sätt de gör på karikatyren genom att ”sätta prispengar på hans huvud” och ”bränna flaggor”:

Joel Så jag menar deras egna folk gör ju bara bort de eller gör bort sig...
 Tim Nä det funkar inte
 Joel ...med sin egna religion, det visar ju bara världen vilka jävla... puckon dom är.
 Tobias Vaae... är det dom som har Koranen?
 Joel Mm...?
 Tobias Ja men det står ju typ i Koranen att dom ska ta över världen, att dom inte tänker sluta kriga förrän va heter det, världen är ett muslimsk rike eller nånting

Mitt i diskussionen frågar Tobias de övriga eleverna om Koranen är förknippat med islam varpå de andra svarar ett trevande ja. Från att inte helt vara säkra på om islam och Koranen hör samman går Tobias sedan över och påstår sig veta vad Koranen innehåller. Eleverna uttalar sig gång på gång under intervjuerna om hur muslimer är och vad de tror på utan att egentligen veta så mycket om det. Eleverna visar gång på gång att de saknar grundläggande fakta om islam. Något som också är intressant är att Joel menar att det är religionens fel att muslimer beter sig som de gör. Joel säger att det är islams och Koranens fel att muslimer är bråkiga och att islam ”visar ju bara världen vilka jävla... puckon dom är”.

¹³ 2006 publicerade den danska tidningen Jyllandsposten ett antal karikaturteckningar med den muslimske profeten Mohammed. Att avbilda Mohammed är förgjudet enligt muslimsk tro och muslimer världen över tog mycket illa vid sig. Protesterna i flera länder i mellanöstern blev våldsamma, i vissa fall med dödsoffer som följde. ”Jyllandspostens Mohammedkarikatyren” hämtad från:
<http://www2.amnesty.se/ratt.nsf/fdd47a9668fb46e3c12571ea001f7398/c5f6d6d135b31b7cc12571ee006c416e?OpenDocument> (Besökt 20121222)

3.3.5. Intervjuerna som helhet

De båda intervjuerna var väldigt olika varandra. I den första intervjun deltog Hannes som hela tiden poängterade att man inte skulle dra alla muslimer över en kam och han ifrågasatte bland annat min fråga ”Vad är det för skillnad på svenskar och muslimer?” genom att svara: ”Det där är en ganska intressant fråga, vad menar du med svenskar, menar du kristna svenskar eller muslimska svenskar?” Jag vill påstå att han var den som mest skiljde sig åt av de elever som medverkade under intervjutillfällena. Hannes var noga med att hela tiden klargöra att det var viktigt att poängtera att det var stor skillnad från individ till individ. Hannes uttalanden och åsikter färgar intervjun och många av de andra eleverna i Hannes intervjugrupp tänkte ofta efter en stund när han uttalat sig och försökte ta in det han sagt. Intervju två hade ingen som tog samma ståndpunkt som Hannes gjorde i första intervjun och intervjudpersonerna var inte alls lika reflekterande i sina svar. I intervju två spann eleverna väldigt ofta vidare på varandras åsikter och svar vilket gjorde att den intervjun hade en annan karaktär. Det var en skämtsam men samtidigt seriös atmosfär i intervju två. De skrattade ständigt och spann vidare på varandras uttalanden så att det blev ett allt grövre tal kring islam och muslimer. Underliggande låg dock en djup frustration hos eleverna kring den situation som de upplever finns runt islam och muslimer i Sverige.

Jag har i detta avsnitt redovisat mitt resultat av mina två gruppintervjuer i fyra separata teman: Muslimerna söker bråk, Inga svenskar i Sverige, vi borde sätta dem inom en mur, Rasism eller nationalist? och Okunskap om islam för att sedan i en avslutande del redogöra för den atmosfär och karaktär som rådde under intervjutillfällena. De båda intervjuernas karaktärer var mycket olika varandra. Den första intervjun gick lugnare till medan den andra var mer vulgär och skämtsam.

4. Analys

Jag kommer i detta avsnitt att bearbeta mitt redovisade material. Jag har valt att presentera min analys i fem olika avsnitt. Ett avsnitt för varje tema som togs upp i min resultatdel och sedan ett sista femte avsnitt där jag analyserar intervjuerna och gruppen som helhet. Jag kommer att koppla min analys till intersektionalitet som jag tidigare redogjort för.

4.1. Analys av "Muslimerna söker bråk"

På frågan hur en muslim är svarar flera av eleverna att muslimer är bråkiga. Det visar sig en stund in i intervjutillfälle två att flera av informanterna under tidigare år varit inblandade i en rad med bråk som de relaterade till "invandrarna" eller "muslimerna". Eleverna ansåg sig stå på ena sidan medan "invandrarna/muslimerna" var de andra som bråkade med dem och beskyllde dem för felaktiga saker. Troligvis har denna händelse påverkat deras syn på muslimer negativt. Vid frågan varifrån eleverna hämtar information om muslimer svarar flera media. Håkan Hvitfelt gjorde en analys av TV-nyheter mellan 1991 och 1995 och kom då fram till att 25 procent av allt nyhetsinnehåll var kopplat till våld. Av de 25 procenten var det hela 85 procent som var kopplat till islam och muslimer. I denna procentsats ingick även de gånger då muslimer var offer för våld (Hvitfelt, 1998: 80ff). I media världen över är nyheter kopplat till islam ofta negativa och är förknippat med våld. Detta påverkar vårt samhälle och bidrar till att många ser islam som något negativt och våldsamt. Fekete (2009) talar om det problem som uppstår då ett fåtal extrema islamister får representera hela världens muslimer. Genom den bild som ges av muslimer i media förknippar många runt om i världen islam med terrorattentat och krig.

Endast en av eleverna uppger att han har vardaglig kontakt med muslimer då han säger att hans systers pojkvän är muslim. Senare under intervjutillfället säger han att pojkvännen inte är så "seriös" inom det, att föräldrarna är religiöst utövande muslimer men att pojkvännen själv tagit avstånd från islam. Eleverna har därför i stort sett ingen personlig kontakt med muslimer. Den information de får om muslimer kommer istället mestadels från media men deras bild av muslimer har antagligen också färgats av de, som de benämner muslimer eller invandrare, som de varit i bråk med. Eleverna har därför två negativa informationskällor som ligger till grund för deras uppfattning av muslimer. Därför är det inte förvånansvärt att de överlag har en negativ bild av muslimer och islam. Eleverna i intervju två talar nästan aldrig om muslimer på ett positivt sätt utan de målar i stort sett bara upp negativa bilder och aspekter

av islam och muslimer. De beskriver muslimer som en bråkig folkgrupp som mest ställer till med besvär. I intervju ett är det dock inte lika negativa toner men det framkommer ändå en tydligt negativ syn på islam och muslimer.

4.2. Analys av ”Inga svenskar i Sverige, vi borde sätta dem inom en mur”

Eleverna har en stark känsla av att de själva är svenskar medan det finns andra grupper i Sverige som de inte anser är det. Att vara svensk för dem är det samma som att bruka traditionella svenska traditioner och framför allt att bete sig som en svensk. Under intervjutillfällena får eleverna frågan om vad de ansåg skillnaden mellan svenskar och muslimer var. Många av eleverna ansåg att det var beteendet som var den stora skillnaden mellan de som de vill benämna som svenskar och muslimer. Hannes är den enda av eleverna som uttryckligen säger att det är självklart är möjligt att vara både svensk och muslim. I intervju två bryter en hätsk diskussion ut kring vad svenskhet är. Det råder delade meningar kring om det finns någon svenskhet kvar eller ej. Joel menar att det inte finns någon svenskhet kvar i Sverige eftersom det finns många invandrare i Sverige. Han menar att invandrarna har förändrat den svenska kulturen och det svenska och att det därför inte finns något svenskt kvar. Joel tycker inte att det kan vara svenskt att fira midsommar eller jul då alla svenskar inte firar dessa högtider. Han syftar då bland annat på muslimer som han menar är svenska eftersom de har svenskt medborgarskap men inte firar jul. De andra eleverna motsätter sig hans resonemang då de anser att det visst finns det som är svenskt kvar i Sverige. Diskussionen landar till sist i att samtliga elever i intervju två anser att det finns svenskar som inte är riktiga svenskar i Sverige. Med det menar de att alla som fått svenskt medborgarskap räknas som svenskar i samhällets system, men att de inte räknas som svenskar för dem då de inte uppför sig ”svenskt”. Något de flesta av eleverna anser skiljer svenskar och ickesvenskar åt i Sverige är huvuvida man firar vad som anses vara traditionella svenska högtider eller inte.

I intervju ett samtalas också kring detta tema och det framkommer att Hannes inte firar jul eftersom han tillhör Jehovas vittnen. En intressant reflexion är hur eleverna i grupp två skulle kategorisera Hannes. Anser de honom vara helt svensk trots att han inte deltar i vad som uppfattas som traditionella svenska högtider? Räknas han som svensk för dem eller ej eller kommer deras kriterier för att vara svensk ändras, för att även han ska kunna räknas som svensk? Det är en fråga som jag endast kan spekulera i men som ändå är intressant att reflektera över. En av tankarna med den intersektionella analysen är att det är beroende på

situation vilka kategorier som blir viktiga för att bilda grupper och maktposition. Detta är ett exempel på en sådan situation. För att skapa sig ett "vi" behöver man skapa sig ett "dem" och hur man kategoriserar "dem" varierar från situation till situation. I intervju ett påpekar Linus att Hannes inte firar jul när Hannes försöker förklara vad som svenskt, genom att säga att det bland annat är när man tar efter svenska traditioner. För en stund ses Hannes som "de andra" då han inte ingår i den, för eleverna, svenska modellen då han inte firar jul. Han kommer sedan på att han enligt honom själv, sagt fel och korrigerar sitt uttalande till att det handlar om beteende och inte traditioner. Hannes hamnar först utanför den svenska gruppen när han talar om att det är traditioner som har en betydande roll för om man är svensk eller inte. När han sedan korrigerar sig och väljer att betona beteendet istället hamnar han inom den svenska gruppen. För en stund blir Hannes en "de andra" för att sedan, efter att korrigera vad som är svenskt, ingå i "vi" eller svenskar som skiljer sig från "de andra". Beroende av situation är olika kategorier gällande på detta sätt i en intersektionell analys och genom en enkel korrigering i vad som var gällande för att räknas som svensk hamnar Hannes inom den "svenska" kategorin (Edling, 2010: 149-151). Detta exempel visar också att olika kategorier kan vara flytande och lätt ändras från situation till situation.

I båda intervjuerna talar eleverna om att invandrare ofta umgås mycket med andra invandrare och att det är negativt. De anser att det blir då svårt för invandrare att komma in i samhället och det skapar problem. Eleverna i intervju två säger sedan att det kanske vore lika bra att invandrare skulle få sig ett eget land uppe i Norrland, där de kunde umgås med sig själva och slippa att vara till besvär för svenskarna. Denna idé leder till den sekvens då de talar om att de vill stänga in muslimerna inom en mur och sedan ha licensjakt på dem. Dessa uttalanden kan sägas vara rent rasistiska men vid tillfället då de sades var det en lättsam stämning. Det fanns ändå det en stark underton av frustration och uppgivenhet hos eleverna då de talar om den situation de upplever finns kring invandrare och muslimer i Sverige. Rasistiska åsikter uttrycks ofta i form av komik men även den typen av rasism är rasism. Så som eleverna uttrycker sig kring islam och invandrare är mer eller mindre rasistiskt trots att de själva säkerligen inte skulle anse det.

Eleverna i intervju två talar sedan om en kille som kom som ensam invandrare till deras klass under högstadiet. De säger att de inte upplevt några problem med honom då han blivit tvungen att anpassa sig efter Sverige och lära sig svenska. Här verkar det som att eleverna accepterat denna kille då han kom som ensam invandrare till deras klass och anpassat sig efter

dem. Eleverna talar om honom som en av dem och här verkar kategorierna för vem som är vi och dem ändras åter sett till situationen. Trots att han inte hade svensk bakgrund var han ändå en kille som inte var som de andra invandrarna då han anpassat sig efter Sverige och det ”svenska”.

Något som är intressant att ägna en tanke åt är att av alla elever så är det just Hannes som betonar att islam är en religion som inte har någon inverkan på om man kan vara svensk eller inte. Hannes är själv inte uppfostrad efter vad som är dominerande svenska traditioner utan sticker själv ut. Det är kanske därför inte så konstigt att Hannes som själv säkerligen brottats med dessa frågor huvuvida man kan vara en del av det som uppfattas som den svenska kulturen, samtidigt som man inte firar de traditionella högtiderna. Han har kanske en något annorlunda bild av vad svenskhet är och att det inte är kopplat till det kristna i lika hög grad, eftersom han själv anser sig vara svensk. Hannes poängterar att islam är en religion och inte något som har någon inverkan på om man kan räknas som svensk eller inte.

Eleverna beskriver gång på gång muslimerna som en bråkig folkgrupp som skiljer sig från svenskarna. En folkgrupp som inte vet hur man bör bete sig, ett alternativ enligt eleverna är att låta muslimerna få ett eget område i Norrland där de kan bråka med varandra istället för att ge sig på svenskar. Undertonerna i deras samtal pekar mot att eleverna anser att muslimer är lägre stående i samhället och några som man inte vill ha i sin närhet. Problematiken upplever de när muslimer är tillsammans i stora grupper. Som enskilda individer upplevs inte samma problem. Denna bild kan knytas till postkoloniala teorier då inflyttade folkslag blir förtryckta i det nya hemlandet (Edling, 2010: 150).

4.3. Analys av ”Rasist eller nationalist?”

I båda intervjuerna upplever eleverna en problematik i hur man ska förhålla sig till svensk tradition och Sverige. De menar att det ofta är så att det finns en risk att uppfattas som rasist om man till exempel vill hissa svenska flaggan. I Osbeck, Holm och Wernerssons (2003) undersökning om kränkningar i skolan talas om denna problematik som eleverna tycker sig uppfatta. I undersökningen menar Osbeck, Holm och Wernersson att det finns en problematik i begreppen rasism och nationalism. Det är för många svårt att avgöra vad som är rasism och vad som är nationalism. Eleverna som besvarat frågorna i undersökningen anser att det finns elevgrupper som kan uppfattas som rasistiska men att de själva på den frågan skulle svara att

de älskar sitt land. Det vill säga att de själva anser att de är nationalist. Att ha med svenska flaggan på ett skolfoto eller gå omkring med en tröja med svenska flaggan på kan ses som rasistiskt. Det är ofta mer legitimt att gå omkring med USA:s flagga på kläderna (Osbeck et al, 2003: 49-50). Eleverna som deltagit i mina intervjuer säger sig uppleva denna problematik, de menar att det är lätt att missförstås som rasist. De upplever en rädsla och en svårighet i att uttrycka att man är för sitt land. Det finns, enligt dem, en risk att råka illa ut och upplevas som rasist om man är för Sverige och det svenska. Rasism är enligt Nationalencyklopedin en ideologi som i korthet går ut på att vissa folkraser är mer värda och andra är underlägsna.¹⁴ Då man ser till mitt samlade material kan man utläsa att det ofta framkommer åsikter som pekar på att de anser att de själva och deras egen folkgrupp "svenskarna" är bättre än muslimerna. Det indikerar på att många av eleverna jag intervjuat har mer eller mindre rasistiska åsikter.¹⁵ Eleverna anser sig gång på gång höra till de överordnade i samhället och muslimer och invandrare blir för dem de underordnade. Att vara muslim ses som något annorlunda och något som inte kan förenas med att vara svensk.

Under båda intervjutillfällena tas skolavslutningarna i skolan upp. Utan att veta ungdomarnas religiösa bakgrund verkar flera av dem vara eniga om att det är invandrarna och muslimernas fel att det, enligt dem, inte längre är tillåtet med skolavslutningarna i kyrkan. Det är dock fortfarande tillåtet med skolavslutningar i kyrkan men det har blivit allt mer problematiskt. Skolavslutningar i kyrkan får till exempel inte innehålla religiösa inslag såsom bön, välsignelse och trosbekännelse.¹⁶ Eleverna tillfrågades aldrig om deras religiösa tillhörighet under intervjuerna, men de verkar hur som helst tycka att kyrkan har en viktig roll för den svenska kulturen. Klas Borell (2012) menar att kyrkan har en viktig roll i samhället för många svenskar vare sig de är troende eller ej. Kyrkans roll i vårt samhälle har reducerats under många år. 2000 ändrades förhållandet mellan Svenska kyrkan och staten och de är inte längre lika tätt sammankopplade.¹⁷ Många svenskar här ändå kvar sitt medlemskap i Svenska kyrkan, upp emot 70 procent är fortfarande medlemmar. Det är dock långt ifrån dessa 70 procent som är regelbundet aktiva i kyrkan. Detta är ett tecken på att många fortfarande anser att kyrkan är någonting viktigt, inte kanske alltid på det religiösa planet utan av kulturella

¹⁴ "Rasism" hämtad från: <http://www.ne.se/lang/rasism> (Besökt 20121210)

¹⁵ Se exempelvis utdraget från intervju två på sida 28 som berör en sekvens då eleverna talar om att stänga in alla invandrare inom en mur och ha licensjakt på dem som kan sägas vara rent rasistiskt.

¹⁶ "Adventsfirande utan gud" hämtad från: <http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.1141263-adventsfirande-utan-gud> (Besökt 20121210)

¹⁷ "Kyrkan och staten- en historisk separation" hämtad från: <http://www.popularhistoria.se/artiklar/kyrkan-och-staten-en-historisk-separation/> (Besökt 20121210)

skäl. Kyrkan ses som en viktig del i det som uppfattas vara svensk tradition. Kyrkliga högtider och riter såsom dop, begravning och bröllop är fortfarande en viktig del av svensk kultur och tradition (Svenska kyrkan, 2011; Borell, 2012: 12-13). Flera av intervjupersonerna anser att det är tragiskt att debatten kring skolavslutningarna i kyrkan blivit så stor och beskyller muslimerna för detta. De anser gång på gång att muslimerna borde anpassa sig efter Sverige eftersom de valt att komma hit. Eleverna tror att svenskar är rädda för att upplevas som rasister och därför anpassar sig allt för mycket efter vad muslimerna tycker. Detta tror eleverna bland annat lett till att skolavslutningar i kyrkor runt omkring i landet har minskat. De röster som oftast görs hörda kring att skolavslutningar inte ska hållas i kyrkan är det dock humanister och/eller ateister som står för.¹⁸ Eleverna har dock fått uppfattningen att det är muslimernas fel och beskyller dem för att det är omdiskuterat med skolavslutningar i kyrkan. Enligt skolverket får det inte förekomma religiösa inslag i skolan eftersom undervisningen skall vara icke-konfessionell. Elever ska inte behöva utsättas för religiös påverkan i skolan. Det är tillåtet med skolavslutningar i skolan om tonvikten ligger på tradition, högtidlighet och den gemensamma samvaron.¹⁹

4.4. Analys av ”Okunskap om islam”

Det visade sig under intervjuernas gång att de flesta av eleverna hade stora brister i grundläggande fakta om islam. De har mycket åsikter om islam men uppvisar stor okunskap kring religionen. Eleverna är bland annat kluvna till om muslimer äter kött eller ej eller om det är muslimerna som har Koranen. Kunskapen är i stor utsträckning haltande men ändå har eleverna väldigt klart och tydligt för sig vad de tycker om islam och muslimer. Det framkommer också under intervjuerna att det finns en uppfattning om att det är islams fel att muslimer beter sig som de gör. När eleverna säger att de beter sig som de gör menar de att muslimer bråkar, bränner flaggor och är våldsamma. De beskyller religionen islam för att vara någonting som gör människor våldsamma.

Som tidigare nämnt säger eleverna att de till största delen hämtar sin information om muslimer från media. Det förklarar delvis varför eleverna har en negativ inställning till islam

¹⁸ För vidare läsning kring humanisters debatt om skolavslutningar se bland annat:

”Skolavslutning i kyrkan kan vara lagbrott” hämtad från: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/skolavslutning-i-kyrkan-kan-vara-lagbrott> (Besökt 20121212)

”Skolavslutning i skolan” hämtad från: <http://humanistbloggen.blogspot.se/2011/05/skolavslutning-i-kyrkan.html> (Besökt 20121212)

¹⁹ ”Skolavslutning i kyrkan” hämtad från: <http://www.skolverket.se/lagar-och-regler/juridisk-vagledning/2.6125/skolavslutning-i-kyrkan-1.175509> (Besökt 20121222)

eftersom stor del av nyhetsrapporteringen kring islam är negativ och kopplat till våld. Därmed framställs islam som en religion präglad av våld och krig (Hvitfelt, 1998: 80ff). Det är säkerligen också så att de regler och lagar de uppfattar som muslimska har de fått höra om via media. Skolan är en viktig plats i samhället där elever hämtar kunskap till livet. Skolan är en av de viktigaste källorna för ungdomar för att lära sig om andra religioner och kulturer. Sett till dessa intervjuer och tidigare forskning kan man se att det finns en utbredd okunskap och oförståelse av islam och muslimer. Skolan har ett viktigt arbete i att försöka öka förståelsen bland ungdomar för olika kulturer och religioner. Det är en ständigt pågående process i skolorna med att öka förståelsen mellan olika kulturer och religioner. Det är något som måste fortsätta och utvecklas eftersom det visats att det råder stor okunskap hos elever i de svenska skolorna kring islam. Flera av eleverna som deltagit i dessa intervjuer har uppfattningen att islam är något som uppmanar människor att bete sig våldsamt.

Inför intervjuerna samtalade jag med läraren för eleverna i religionskunskap. Hon nämnde då att det inom Religionskunskap A på gymnasienivå inte finns ett krav på att alla världsreligioner ska undervisas i.²⁰ Däremot finns det ett krav på att kristendomen ska undervisas i eftersom det svenska samhället till stor del bygger på kristen grund.²¹ På skolan hade de lärare som undervisade i religion gemensamt bestämt att man under Religionskunskap A skulle ta upp tre av världsreligionerna varav en var kristendom. Läraren berättade också att de tillsammans på skolan hade bestämt att islam skulle ingå som en av de tre religionerna varpå den tredje skulle eleverna själva få bestämma vilken det skulle vara. Lärarna ansåg att det fanns ett behov på skolan av att undervisa om islam då det är den religion förutom kristendom som är den mest aktuella på skolan och i samhället. Det verkar som att lärarna på skolan har lokaliserat ett problem och vill öka kunskapen om islam då det uppenbart verkar så att okunskapen är stor hos eleverna. Läraren undervisade även esteteleverna i religion och de höll för närvarande på med islam och läraren berättade om en kommentar som väckt hennes intresse. När hon hade gått fram till en grupp som höll på att jobba berättade de för henne att det som de nu fick lära sig om islam inte alls stämde överens med den bild de tidigare haft av islam. Eleverna hade förklarat det som att islam var en helt

²⁰ Till världsreligionerna brukar kristendom, judendom, hinduism, buddhism och islam räknas. Ibland brukar även andra religioner räknas exempelvis shinto.

”Världsreligioner” hämtad från: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/v%C3%A4rldsreligioner> (Besökt 20121214)

²¹ ”Bedömingsexempel religionskunskap årskolår 9/Kurs A” hämtad från: http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.16337!/Menu/article/attachment/religionskunskap.pdf (Besökt 20121106)

annan religion än det de tidigare hade haft en uppfattning av. Denna kommentar visar att den bild som elever på denna skola har av islam inte stämmer överens med den bild som ges i religionsvetenskapen i gymnasiet.

4.5. Analys av gruppen och intervjuerna som helhet

Min undersökning har genomförts på en skola på landsbygden. I *Den mångtydiga intoleransen* (2010) har man sett att det finns en viss skillnad på hur intolerant man är i städerna och i landsbygden mot olika grupper i samhället. Grupperna som intoleransen undersökts kring var bland annat homosexuella, judar och muslimer. Man har sett att antalet negativa och ambivalenta är högre i på landsbygden än i staden. Detta är intressant med tanke på att det generellt sett inte bor lika många människor på landsbygden ur de grupper som intoleransen undersökts på (Löwen, 2010: 38). Det visar att de som är mest intoleranta är de som kommer i minst kontakt med grupperna de är intoleranta mot i vardagen.

I första intervjun kom de flesta eleverna från huvudorten i kommunen medan de i andra intervjun främst kom från landsbygden. Frågan är om det haft någon betydelse för att tonerna i den andra intervjun var mer negativa. Det skulle också kunna vara så att den tidigare nämnda reflekterande Hannes hade stor inverkan på gruppen, så att intervju ett aldrig blev så negativ som intervju två. Det kan också helt enkelt bara vara en ren tillfällighet att intervjuernas karaktärer blev som de blev, det är ändå något som är intressant att ägna en tanke åt.

I detta arbete har jag försökt se vilken attityd ungdomar på landsbygden har gentemot islam och muslimer. Sammanfattningsvis kan man säga att bilden av islam och muslimer var negativ och fördomsfull. Sett till den tidigare forskningen hade jag vänt mig till en av de grupper i samhället där det var troligast att negativa tendenser till islam och muslimer skulle förekomma, vilket det också visade sig göra. Enligt tidigare forskning är det vanligare med negativa attityder kring islam och muslimer hos landsbygdsbefolkning generellt sett (Löwen, 2010: 38; Beverlander & Otterbeck, 2006: 45). En vidare fråga i mitt arbete var hur landsbygdsungdomars syn på muslimer skiljde sig från samma målgrupp i en storstads syn. Som utgångspunkt för den frågan har jag använt mig av den uppsats som Ulf Sparredal (2010) skrev kring synen på islam och muslimer hos gymnasieungdomar på transportprogrammet i Göteborg. När jag jämfört hans resultat med mitt verkar det inte som att det finns någon större skillnad mellan landsbygdsungdomar eller stadsungdomar som går yrkesförberedande

program på gymnasiet. Även hans resultat visade att det var vanligt med negativ syn på islam och muslimer och att många av ungdomarna ofta hade bristande kunskap kring islam och muslimsk religiös praxis.

Alla de intervjuade personerna är individer med olika kvalitéer och förutsättningar men jag har här nedan kategoriserat dem som en homogen grupp. Detta för att se hur de som grupp förhåller sig till kategorierna kön, sexuell läggning, etnicitet och klass. Det var inga större svårigheter att placera eleverna i en homogen grupp då deras bakgrund och förutsättningar var väldigt lika varandra. Eleverna kan sammanfattningsvis sägas vara vita män, påväg in i arbetarklassen, dels då de kommer från arbetarklasshem men också för att de valt en gymnasielinje som antagligen kommer att föra in dem i den klassen i framtiden. Jag frågade aldrig eleverna om deras sexuella läggning. Jag anser att det är en för känslig fråga att ställa i sammanhanget som var. Därför kan jag inte uttala mig något om det och inte heller arbeta med den aspekten i min analys.

Att både vara man och vit ses i samhället vara överordnade kategorier, att komma från arbetarklassen däremot tillhör en underordnad kategori (Mattsson, 2010: 81). Denna grupp elever har kvalitéer ur både överordnade och underordnade kategorier. Det är på förhand inte givet vilken position eleverna har i samhället sett till dessa kategorier utan det skiljer sig troligtvis från situation till situation, vilket den intersektionella analysen belyser (Mattsson, 2010: 17-20). Eleverna talar ofta om muslimerna som en annan folkgrupp som är något främmande och oförenligt med Sverige och det svenska. Eleverna själva överordnar sig ständigt muslimerna om man läser mellan raderna. Muslimerna beskrivs ständigt som en grupp som inte bör ha lika stora rättigheter i Sverige. Frågan är vad som händer om de kommer ut på arbetsmarknaden och de hamnar under en chef på en arbetsplats med utländsk bakgrund. Förutsättningarna för vem som är underordnad och överordnad kommer då att ändras. De kommer plötsligt att vara underordnade en chef med utländsk bakgrund och det blir svårare att se sig som överordnad då de själva tillhör arbetarklassen. Kategorierna och förutsättningarna för vem som blir överordnad och underordnad rubbas. En vidare tanke är vad som skulle hända om de stötte på sin chef i vardagslivet. Skulle de fortfarande skulle se honom eller henne som överordnad eller skulle förutsättningarna ändras bara för att det är en annan situation. Den intersektionella analysen försöker visa hur makt kan skapas beroende på situation och person och kategorierna för överordnat och underordnat ändras konstant

beroende på situation. Dagligen växlar människor ständigt mellan överordnade och underordnade kategorier beroende på situationer som uppstår.

Jag har i detta avsnitt i fem olika delar arbetat med mitt material och analyserat det med hjälp av både tidigare forskning och ett intersektionellt perspektiv. Detta för att läsaren ska få en djupare förståelse och inblick i mitt material.

5. Avslutning/Sammanfattning

I detta avslutande kapitel kommer det att ske en sammanfattning och en slutdiskussion kring mitt arbete. Jag kommer också att försöka svara på den frågeställning jag arbetat utifrån. Denna del innehåller även kritik till den metod jag använt mig av.

Tolv elever deltog vid mina intervjutillfällen. De hade alla mycket liknande bakgrund då näst intill allas föräldrar kom från arbetarklassfamiljer och bodde på landsbygden eller i huvudorten i kommunen. Samtliga elever var män och hade ungefär samma ålder. Av det material jag samlat in är det inte så stor skillnad mellan deras åsikter kring islam och muslimer. De tenderar att ofta hålla med varandra när någon uttalar sig och det märks tydligt i grupperna att de känner varandra sedan tidigare. Ibland skiljer sig deras åsikter från början av diskussionen men när de sedan redogjort för hur de menar visar det sig gång på gång att de i grunden tänkte ungefär likadant.

5.1. Metodkritik

Jag valde att använda mig av en intervjutyp som kallas för fokusgrupper där flera informanter intervjuas i grupp. Jag anser att det var en bra metod att använda mig av eftersom jag inte bara ville höra deras enskilda åsikter utan också hur det samtalades kring muslimer och islam i grupp. När man väljer att använda sig av en gruppintervju är det också noga att tänka över det man inte kan få ut av en fokusgrupp. Människor är olika, vissa är blyga medan andra inte har problem med att göra sig hörda i grupp. I en fokusgrupp är det lätt att vissa personer tar mer plats än andra och att alla inte får lika stort utrymme att göra sin röst hörd. Detta var något som jag flertalet gånger uppmärksammade under intervjutillfällena. En annan aspekt av fokusgrupper är medlemmarnas samspel mellan varandra. Det kan både vara positivt och negativt. I en grupp i en klass där de redan känner varandra har jag som intervjuare ingen aning om hur gruppdynamiken är. Jag har ingen kunskap om vilka som är vänner och vilka som inte är det, dessa faktorer spelar stor roll i en gruppintervju och kan påverka resultatet. Genom att intervjua ungdomarna i grupp kan deras svar färgas av varandras inställninga. Men det ger också en bild av hur ett samtal om islam och muslimer kan se ut i en grupp gymnasieelever i årskurs 3 på en praktisk linje på landsbygden.

Jag hade kunnat välja andra sätt att genomföra mitt arbete men på grund av bland annat praktiska och tidsmässiga skäl har jag genomfört mitt arbete på det sätt jag gjort. Om klasserna på skolan hade varit större hade jag kunnat genomföra fler intervjuer och få en bredare uppfattning av hur elever uppfattar islam och muslimer. Jag fick erbjudande om att genomföra intervjuer på ytterligare ett program på skolan, teknikprogrammet. Jag hade då varit tvungen att bredda mitt arbete ytterligare då teknikprogrammet hör till studieförberedande program. Jag valde därför att avstå för att istället koncentrera mig på yrkesförberedande program. Resultaten hade inte heller varit jämförbara eftersom eleverna på teknikprogrammet redan arbetat med islam på gymnasienivå. Det hade också varit svårt att jämföra resultatet med Ulf Sparredals arbete som även det var inriktat på yrkesförberedande gymnasieprogram.

5.2. Hur talade eleverna kring islam och muslimer?

Hur talade då eleverna om islam och muslimer? Bland annat tenderar de ständigt att benämna alla muslimer som invandrare och alla invandrare som muslimer. Eleverna anser att det är väldigt svårt att veta vilka av invandrarna som är muslimer. De väljer därför istället att sätta likhetstecken mellan dessa. Den som avviker från denna åsikt är Hannes som gång på gång talar om att man inte kan dra alla muslimer över en kam.

Eleverna anser att situationen med invandrare är väldigt problematisk i Sverige. De tycker att det blir särskilt problematiskt när man placerar många invandrare i samma bostadsområden. De behöver då, enligt eleverna, inte lära sig svenska, utan kan klara sig på sina modersmål. Intervjupersonerna tycker också att det blir problematiskt när muslimerna/invandrarna inte behöver anamma svenska traditioner och anpassa sig till den svenska traditionen. Eleverna anser gång på gång att muslimerna och invandrarna ska anpassa sig efter Sveriges traditioner och efter svenska normer då de frivilligt kommit till Sverige. I korthet kan sägas att eleverna anser att det är ganska problematiskt att de inte är svenskar.

Speciellt i intervju två framkommer en mycket stark frustration över den situation som eleverna upplever finns i Sverige. De upplever att det är svårt att uttrycka vad man tycker och känner om invandrare och muslimer. Det finns enligt den en risk för att då uppfattas som rasist. Det är svårt att älska Sverige utan att bli kallad för rasist enligt eleverna.

De framkommer flera gånger under intervjutillfällena att det finns bristande kunskap kring grundläggande fakta om islam och muslimer hos eleverna. Det finns en osäkerhet hos dem om vad som tillhör islam. Till exempel funderar de under intervjutillfällena om de är muslimer som har Koranen och om muslimer får äta kött. Då de talar om islam talas det ständigt om lagar och regler. De associerar islam och muslimer med terrorister, huvudduk och bråk.

I korthet kan sägas att eleverna är väldigt negativt inställda till islam och muslimer. Det talas i stort sett aldrig positivt om muslimer då de samtalar i intervjugrupperna. Muslimerna anses vara bråkiga och ändra för mycket på den svenska kulturen. Eleverna tycker att svenskarna har anpassat sig alldeles för mycket efter muslimerna i Sverige och att det är fel att det är så. De anser istället att muslimerna bör anpassa sig efter Sveriges kultur.

5.3. Hur skiljde sig deras tal från storstadselever?

En alternativ fråga till mitt arbete var hur landsbygdsungdomars tal om muslimer skiljde sig från ungdomar i städerna. Till bakgrund för denna jämförelse har jag läst Ulf Sparredals (2010) uppsats och försökt se hur eller om deras tal skiljer sig. Jag finner ingen större skillnad mellan landsbygdsungdomar och storstadsungdomar på yrkesförberedande gymnasieprograms tal om islam sett till dessa arbeten. Båda grupperna är generellt sett negativa till islam och muslimer. Det går inte utifrån en undersökning som denna se *hur* negativ bild elever har av muslimer och islam bara om de har det eller ej. Därför kan jag inte uttala mig om de ungdomar jag talat med är mer eller mindre negativt inställda till muslimer och islam än de ungdomar Ulf Sparredal talat med.

5.4. Det intersektionella perspektivet

Jag har i mitt arbete använt mig av ett intersektionellt perspektiv då jag tittat på mitt material. Eleverna tenderar flertalet gånger under intervjutillfällena att tala om muslimer som en grupp i Sverige som tydligt är de andra. Några som inte är svenskar lika fullt ut som de själva. Eleverna tycker inte att det spelar någon roll ifall muslimer har svenskt medborgarskap eller ej utan de räknas ändå inte som svenskar för eleverna. Eleverna positionerar muslimer under dem själva som en lägre stående grupp i samhället än vad de själva tillhör. Eleverna själva är etniska svenskar vilket för dem tenderar att vara detsamma som ”riktiga” svenskar. Eleverna själva tillhör dock en av de traditionellt underordnade kategorierna då samtliga elever kommer från och har valt ett program på gymnasiet som leder in i arbetsklassen. Kategorierna

de positionerar sig utifrån är dock rörliga och situationsberoende. När de talar om en kille som ensam kom till deras klass som invandrare upplevde de inte honom som problematisk och annorlunda. Han blev tvungen att lära sig svenska och anamma svenska traditioner och därför upplevde det inte något problem med honom.

5.5. Skolans roll i arbetet mot islamofobi

Skolan har en viktig roll för synen på islam och muslimer hos skolungdomar i Sverige. Skolan är en naturlig mötesplats där elever från olika samhällsgrupper kan lära känna varandra och lära sig mer om kulturer som skiljer sig från deras egen. Den svenska skolan ska förmedla människors lika värden och verka för solidaritet mellan människor. Ordagrant står det i läroplanen för den svenska gymnasieskolan:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som utbildningen ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen ska vara icke-konfessionell.

(Skolverket, 2011: 5)

Detta är utgångspunkter som svenska skolor ska ha och undervisningen däri ska utgå ifrån. Skolan har därför en viktig roll i att motarbeta intoleranta inställningar mot olika grupper i samhället som finns bland elever i skolorna. Av denna undersökning har det visat sig att de elever jag intervjuat har en mycket intolerant inställning till islam och muslimer. Denna undersökning samt tidigare forskning visar på att intolerans, och i synnerhet islamofobi, är något som är utbrett bland elever i den svenska gymnasieskolan. Det som är något annorlunda för detta arbete sett till tidigare forskning är att jag specifikt undersökt islamofobi på landsbygden. Mitt arbete visar att islamofobi är vanligt även där. Skolan har sett till tidigare forskning och mitt arbete, en mycket viktig roll i att undervisa och upplysa elever om religion och öka förståelsen för religiös praxis. Detta gäller i synnerhet islam då många snedvridna och felaktiga föreställningar råder.

Referenser/Källförteckning

Otryckta källor

<http://www2.amnesty.se/ratt.nsf/fdd47a9668fb46e3c12571ea001f7398/c5f6d6d135b31b7cc12571ee006c416e?OpenDocument> [20121222]

<http://www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf> [20121105]

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/skolavslutning-i-kyrkan-kan-vara-lagbrott> [20121212]

<http://www.expressen.se/nyheter/sd-toppens-attack-skit-i-den-lilla-horan/> [20121114]

<http://humanistbloggen.blogspot.se/2011/05/skolavslutning-i-kyrkan.html> [20121212]

<http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.1141263-adventsfirande-utan-gud> [20121210]

http://www.landsbygdsnatverket.se/download/18.7e1323431288aff3334800075/LANDSBYGD+OCH+INTEGRATION_webb.pdf [20130106]

<http://www.levandehistoria.se/intolerans> [20120929]

<http://www.ne.se/al-qaida> [20121102]

<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/v%C3%A4rldsreligioner> [20121214]

<http://www.ne.se/lang/rasism> [20121210]

http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____273434.aspx [20121207]

http://www.scb.se/statistik/_publikationer/BE0701_2008A01_BR_BE51BR0804.pdf [20121221]

<http://www.skolverket.se/lagar-och-regler/juridisk-vagledning/2.6125/skolavslutning-i-kyrkan-1.175509> [20121222]

http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.16337!/Menu/article/attachment/religionskunskap.pdf [20121106]

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705> [20121216]

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/adventsfirande-utan-gud_7699768.svd [20121210]

<http://www.svt.se/kultur/dn-forbjuder-hen> [20121121]

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/har-sager-almqvist-blattelover-och-hora_7668320.svd [20121114]

<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=657901> [20121221]

<http://www.popularhistoria.se/artiklar/kyrkan-och-staten-en-historisk-separation/> [20121210]

<http://www.val.se/val/val2010/slutresultat/R/rike/index.html> [20121003]

Tryckta källor

Borell, Lars (2012) *Islamofobiska fördomar och hatbrott*

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Bjørge, Tore & Witte, Rob: *Rasistisk vold i Europa*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Edling, Christofer & Liljeros, Fredrik (red.) (2010). *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*. 1. uppl. Malmö: Liber

Esaiasson, Peter (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Fekete, Liz. (2009). *A suitable enemy: racism, migration and islamophobia in Europe*. London: Pluto press.

Fetzer Joel S., Soper (2005) *Muslims and the state in Britain, France, and Germany* New York: Cambridge University Press

Fenstermaker, Sarah & West, Candace (red.) (2002). *Doing gender, doing difference: inequality, power, and institutional change*. New York: Routledge

Furseth, Inger & Repstad, Pål (2005). *Religionssociologi: en introduktion*. 1. uppl. Malmö: Liber

Heitmeyer, Wilhelm. (1993). "Fiendtlighet og vold mot utlendinger i Tyskland." I:

Hvitfelt, Håkan. (1991). Svenska attityder till islam. I: S. Holmberg & C. Weibull (red.), *Politiska opinioner*. Göteborg: Göteborgs universitet. (2005).

Hvitfelt, Håkan (1998) *Den muslimska faran- om mediabilden av islam i Y. Brune* (red.) *Mörk magi i vita medier- svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlssons

Integrationsbarometer 2004: en rapport om allmänhetens inställning till integration, mångfald och diskriminering 2003 och 2004. (2005). Norrköping: Integrationsverket

Integrationsbarometer 2005: en rapport om allmänhetens attityder, erfarenheter och kunskaper inom områdena integration, mångfald och diskriminering. (2006). Norrköping: Integrationsverket

Integrationsbarometer 2007: en delrapport om allmänhetens attityder och erfarenheter inom områdena rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och islamofobi. (2007). Norrköping: Integrationsverket

- Krueger, Richard A. & Casey, Mary Anne (2000). *Focus groups: a practical guide for applied research*. 3. ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications
- Larsson, Göran (2006). *Muslimerna kommer: tankar om islamofobi*. Göteborg: Makadam
- Loomba, Ania (2006). *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft
- Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. (2011). Stockholm: Skolverket
- Löwander, Birgitta (2010). *Den mångtydiga intoleransen: en studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010*. Stockholm: Forum för levande historia
- Mattsson, Tina (2010). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Orrenius, Niklas (2010). *Jag är inte rabi, jag äter pizza: en bok om Sverigedemokraterna*. Stockholm: Månpocket
- Osbeck, Christina, Holm, Ann-Sofie & Wernersson, Inga (2003). *Kränkningar i skolan: förekomst, former och sammanhang*. Göteborg: Värdegrunden, Göteborgs univ.
- Otterbeck, Jonas & Bevelander, Pieter (2006). *Islamofobi: en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Stockholm: Forum för levande historia
- Ring, Jonas & Morgentau, Scarlett (2004). *Intolerans: antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ)
- Roald, Anne Sofie (2005). *Islam: historia, tro, nytolkning*. Stockholm: Natur och kultur
- Sander, Åke (1997). *Some reflections on the integration of ethnic minorities in a modern welfare state*. Göteborg: Centrum för studier av Kulturkontakt och Internationell Migration, Göteborgs univ.
- Sparredal, Ulf (2010). *På tal om muslimer*. Göteborgs universitet
- Svenska kyrkan (2011). *Svenska kyrkans medlemsutveckling år 1972–2011*. Stockholm: Svenska kyrkan.
- Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*. 4., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

Bilaga 1 Intervjuguide;

Inledande frågor

Namnruna

- Hur är det att bo i XXXXXX?
- Vad gör ni på fritiden?
- Vet era morsor och farsor vad ni gör på fritiden?
- Varför är det inga tjejer i er klass?

Diskussionfrågor

Muslimar, vilka är de?

- Vad tänker ni på när jag säger muslimer?
- Hur är en muslim?
- Vem är muslim?
- (Måste man vara troende för att vara muslim, anser ni?)
- Har muslimer några utmärkande drag?
- Vad skulle ni säga det är för skillnad på svenskar och muslimer?
- Kan man vara svensk och muslim?

Deras relation till muslimer

- Känner ni någon som är muslim?
- Finns det muslimer här på skolan?
- Hur är de? (om de svarar ja till om de finns på skolan)
- Har ni någon kontakt med muslimer i eran vardag?
- Är islam någonting som känns främmande för er?

Deras syn på muslimers värderingar

Hur uppfattar ni muslimers värderingar om;

- Kvinnor
- Jämställdhet
- Utbildning
- Sexualitet

Bilaga 2 Enkät

Namn _____

Ålder _____

Kön _____

Gymnasieprogram _____

Var bor du? I huvudorten Större samhälle Minde samhälle/Landsbygden

Vad jobbar din/dina föräldrar med? _____

Har dina föräldrar eftergymnasial utbildning? _____